

ERDÉLYI IRODALMI SZEMLE

SZERKESZTI
DR. BORBÉLY ISTVÁN.

TARTALOM:

	Oldal
Tanulmányok.	
<i>Dr. Csűry Bálint</i> : Apáczai Cseri János	193
<i>Feleký László</i> : Kossuth Lajos nemzetiségi politikája	196
<i>György Endre</i> : Magyarok a régi Romániában	199
<i>Dr. Varga Béla</i> : Pauler Ákos logikája és jelentősége a magyar filozófiában (I. közlemény.)	209
Adalékok Erdély régi történetéhez	
<i>Steuer János</i> : Cibinium, Szeben, Sibiu és a székelyek	218
<i>Dr. Karácsonyi János</i> : Mégegyszer „Siebenbürgen“	221
<i>Dr. Karácsonyi János</i> : Fennmaradt-e a régi magyar nyelvben a Gepida név nyoma?	222
Irodalom	224
<i>Dr. György Lajos</i> : Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája (1919—1924). II. közlemény	233

CLUJ—KOLOZSVÁR

MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
KIADÁSA.

Megjelenik évenként tizszer.

Tájékoztató.

Az *Erdélyi Irodalmi Szemle* a „*Minerva*“ irodalmi és nyomdai műintézet r. t. kiadásában jelenik meg, de a cikkek irányáért és tartalmáért egyedül a szerkesztő és az egyes cikkírók a felelősek.

A lap szellemi részét illető minden közlemény dr. Borbély István szerkesztő tanár (Cluj—Kolozsvár, Unitárius kollégium) címére küldendő.

A kiadóhivatalt érdeklő összes levelek, valamint az összes pénzkiüldemények az *Erdélyi Irodalmi Szemle Kiadóhivatala* címére (Cluj—Kolozsvár, Str. Baron L. Pop, volt : Brassai utca 5.) küldendőek.

Megjelenik évenként 10 füzetben, füzetenként 3 ívnyi terjedelemben.

Előfizetési ára bérmentes küldéssel : Romániában egész évre 250 lej; külföldön 300 lej.

A „Magyar Nép“ olcsó könyvei.

A Magyar Nép Kiadóhivatalánál előfizetőink által kezdve mélyesen vásárolható könyvek (a könyv címe után az első szám a könyv bolti ára, a második az előfizetői ár, ha kiadóhivatalunkban veszi meg a könyvet, a harmadik, ha ajánlva, a negyedik, ha utánvétellel küldjük meg):

Vőfélykönyv, Históriai könyv, Szavalókönyv, Földmérés kis könyve, Bokréta Jókai műveiből 15—10—14—15; Erdélyi Magyar Naptár 20—11—14—15; Betyár kendője 25—20—24—25; dr. Gyárfás Elemér: Bethlen Miklós kancellár 80—60—64—65; dr. Kristóf György: Jókai Mór élete 50—40—44—45; dr. György Lajos: Pásztortűz Almanach 150—100—104—105; Gyallay Domokos: Föld népe 52—40—44—45; Lakner Ernő: Lelki harmat (r. k. imakönyv) 30—27—29—30; P. Olasz: Világproblémák 50—40—44—45; Benkő Anna: Gyermekmesék (képes) 70—50—54—55; Jánossy—Tóth: Körbe-körbe (képes meséskönyv) 70—50—54—55; Walter Gyula: Izenet a világnak (versek) 50—40—44—45; Szigethy József: Országos Almanach 250—140—158—160; Szentgyörgyi István: Emlékeim 100—80—84—85. S. Nagy László: Jókai Szerelmei (novellák) 40—30—34—35 L.

Cím: A „Magyar Nép“ Kiadóhivatala, Cluj—Kolozsvár, Str. Baron L. Pop 5.

ERDÉLYI IRODALMI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT

Megjelenik minden hónapban július és augusztus kivételével. Felelős szerkesztő: **Szerkesztőség:** a szerkesztő címén Cluj—Kolozsvár, Unitárius Kollégium. **Kiadóhivatal:** a „Minerva” r. t. címén Cluj—Kolozsvár, Str. Baron Pop (volt Brassai-utca) 5. szám.
Előfizetési ára egész évre belföldön Dr. BORBÉLY ISTVÁN TANÁR. 250 lej; külföldön 300 lej.

APÁCZAI CSERI JÁNOS.

1925 a magyar ünnepek, a nagy születési évfordulók esztendeje. Évfordulója a Jókai Mór, Apáczai Cseri János, Gvadányi József születésének, a Magyar Tudományos Akadémia megalapításának.

Még lelkünkbe ringanak a Jókai-ünnepek harangjainak elringató, elbájoló, önbizalmat adó hangjai, midőn emlékezetünk egy ellentétes hangulatú képzetvilágra síklik át Apáczaira emlékezve, az Akadémia-alapító Széchenyi képét idézve. A simogató kéz, a biztató szavak, a vidámság képeinek verőfényes világából a keserű önismeret, a fájdalmas kritika hideg világába lépünk. Napjaink magyarjának mégis ez ellentétesnek látszó két forrásból kell lelkét táplálnia: a Jókaiak, Gvadányiak bizakodó hitével, a Széchenyiek, Apáczaiak kritikájában megtisztult lélekkel s azoknak önfeláldozó érzésével kell szembenéznünk az élettel. Jelek ők: zászlók és tilalomfák, intenek és visszariasztanak, ezt magadban bizva kövesd, azt kerüld.

Még ma is föl-fölvetődik az a kérdés, hogy miben van Apáczai jelentősége. Bölcselő volt? Dicsekszünk vele, hogy Descartes filozófiájának legkorábbi népszerűsítőihez tartozott. Ám némelyek szerint nem volt filozófus fő. Tudós volt? Életrajzi adataiból s műveiből tudjuk, hogy igen széleskörű tudományos ismeretei voltak s különösen nagy volt a nyelvismerete. A tudomány azonban nála nem végcél, hanem csak eszköz. Apáczai nem bölcsész, nem tudós, hanem tanító, az első, nagy magyar nevelő. Bethlen Miklós Önéletírása fogalmat ad róla, mily kiváló tanító volt ő, mily szeretettel és ragaszkodással vették körül tanítványai. Bethlen rávilágít tanító módszerére is. „Virgilius Georgicá-ját . . . kezdi fordíttatni magyarra a poétákkal . . . és annak alkalmatosságával physicát, astronomiát,

geographiát kezd tanítani, úgy, hogy azt az ő Georgicáját írni s tanulni kezdték a theológiára s philosophiára járók is.” Didaktikájának egyik sarkpontja volt, hogy a nyelvi oktatást a tárgyi ismeretekkel koncentráltta. Az ismeretek elsajátításának alapjául az anyanyelvi oktatást jelöli meg. Igazi tudáshoz, igazi műveltséghez csak az anyanyelven juthatunk. Ez az ő nevelési felfogásának kiinduló pontja, mely gondolat már Hollandiában megérlelődött benne s a nemzeti iskola fogalmáig fejlődött. Nevelési eszménye, didaktikai és módszertani elvei korának legkiválóbb nevelői közé emelik.

De még itt sem állapodik meg az ő mivoltát meghatározó súlypont. Apáczai nemcsak kiváló nevelő, hanem a 17. századbeli magyarság fájó lelkiismerete, korának egyik legnagyobb magyarja, ki a magyar nemzeti nevelés számára egész reformprogramot, rendszer-tervet alkot. Egyik kiváló ismerője rámutat, hogy a 17. század e törékeny testű, mostoha sorsu tanítójának a lelkében Zrinyi, a költő, Széchenyi, a nagy reformátor eszméi forrottak. Találó párhuzam! Valóban ő is azzal a munkás, azzal a halálosan hív, tragikus szeretettel nézte magyar fájának gyöngeségeit, hibáit, elmaradottságát, mint amazok. Ez az érzése gyakran igazi költői lendületű szavakban nyilvánul, melyek mögött századok mulva is érezzük a lélek megrendüléseit. Midőn a művelt külföldön nemzete elmaradottságát látja, súlyos gond és bánat nehezül a lelkére. „Ennek a látománynak a képe éjjel, nappal mintegy szemeim előtt forgott és anynyira furdalta bús szívemet, hogy azért gyakran nem is alhatám, a tanulásra sem lévén kedvem, egyedül e nyugtalanító gonddal vesződtem: vajjon miképen lehetne segíteni a kedves hazámon?” Mintha a fiatal Széchenyi lelki vívódásait látnók, midőn az *Encyclopaedia* előszavában Apáczai visszaemlékezéseit olvassuk. S már ekkor elhatározza, hogy nem nyugszik addig, míg a szép és hasznos tudományokat honfitársaival magyar nyelven nem közli. Lelke vívódását első székfoglaló beszédében megkapó szavakkal tárja fel hallgatóságának: „Inkább sirnom kellene, mint beszélnem, midőn fájó szívvel kell látnom csapásainknak, inségünknek, szégyenletes tudatlanságunknak és aluszékony tespedésünknek végtelen tengerét!” Jól látja, ki is jelenti, hogy nem a tehetségben van itt a hiba, hanem a szerencsétlen közoktatásban. Azt kell reformálni és megjavítani. „Ideje fölébredned, te álmos, hályogos szemű magyar

nép! Végre-végre ős álmodból ébredj fel, szemeid homályát irral oszlasd el!” kiált föl bibliai erővel (— mintha Bajza ébresztőjét hallanók —) híres kolozsvári beszédében, melyben oly megrázóan szomorú képét festi a korabeli Erdély kulturális viszonyainak. A satíra lángos ostorával csapkodja a tunyaságot, a közönyt, a hivatásérzet hiányát, az üres dolyföt, a tudomány és művelői meg nem becsülését. Közben pedig éjt-napot egygé téve dolgozik nagy reformtervén, a „közönséges jón” életének utolsó lobbanásáig, „semmit sem kedvezvén az erős lélek az erőtlen testnek”. Hogy a mostoha idők, mostoha emberek a „nem közjük való” ember kiáltó szózatát, küzdelmeit érzéketlenül és tétlenül bámulták, az a körülmény csak értékesebbé teszi az ő csüggedést nem ismerő, közjóért buzgó lelkét. „Ha — úgymond — oly időben születünk, mikor a legnagyobb tudatlansággal szemben a bölcsesség és ennek tanítói egy batkára sem becsültetnek, azonnal kétségbe kell-e esnünk? El kell-e hagynunk az iskolát? Nem! Gyalázaton és szégyenen keresztül erényre kell törekedni!”

Nagy lelke szabad térre, alkotó munkára vágyva s kicsinyes, nyomorult viszonyok bilincsei közé szorítva vergődései közben halálra sebzi magát. De hátrahagyta nekünk munkáiban minden tűzét, lendületét, magas álmait s mi megrendülve ismerünk rá fenséges körvonalaira. Lelkének képe, életének, sorsának, küzdelmeinek emlékezete, lángoló prófétai szavai: szent hagyaték számunkra, örökké eleven hatóerő a magyar kultúra szervezetében.

Dr. Csűry Bálint

KOSSUTH LAJOS NEMZETISÉGI POLITIKÁJA.

Hentaller Lajos „A baltavári szüret” című munkájában közli azt az alkotmánytervezetet, melyet Kossuth 1851-ben készített.

Ebből az alkotmánytervezetből valók a következő idézetek, melyeket felesleges magyarázatokkal kíséрни.

„A *község* megállapítja igazgatási nyelvét, ezen terjeszti elő jelentéseit, levelezéseit, kérvényeit a kormánynak és törvényhozásnak és ugyanazon veszi a válaszokat. Az oktatási nyelv a község igazgatási nyelvével azonos. A községi tanodák ügyébe nem elegendhetik sem a megye, sem a kormány, sem a törvényhozás.”

„A *megye* a választások utáni első ülésben, megállapítja hivatalos nyelvét. Ezen nyelven levelezend a kormánnyal, azon veendi a kormány választát és rendeleteit. A tisztviselők utasításait a gyűléstől veszik és ennek felelősek. Minden megye köteles legalább egy tanodát állítani. A tannyelvet a megye határozza meg.”

„A *törvényhozó testület* (országgyűlés) azon módon, mint a községek és megyék, tárgyalási nyelvét meghatározza.”

„A *véderőre* nézve minden megye illetékei ezredkebe egyesítetnek, melyek nemzetiségük és megyéjük nevével címezendők, például: Bácsmegyei I-ső magyar vagy német, szerb stb. zászlóalj. A nemzeti egyenruházatról a vármegyék gondoskodnak.”

Irányi Dániel munkájában még három külön fejezetét találjuk ez alkotmánytervezetnek, Horvátországról, Erdélyről s a szerbekről.

„Horvát-Szlavon és Dalmátországokra igazságosnak találok, hogy teljesen függetleneknek ismertessenek el Magyarországnak kormányától és törvényhozásától, beligazgatás szempontjából tekintve. Helyesnek tartom, hogy maguk szervezkedjenek tetszésük szerint, községeik, megyéik és törvényhozásukban;

hogy bánjukat maguk nevezzék, maguk igazgassák magukat s oly függetlenek legyenek Magyarország kormánya és törvényhozásától, amely függetlenek egymástól az amerikai Unió souverain államai; hogy ne létezzen köztük s Magyarország között más, mint egy szövetségi kötelék.”

„A szász nemzet nemcsak megtartaná székeit, hanem még azon szorosabb nemzeti egységét, azon közigazgatási önhatóságát is, melyet hajdan élvezett. De sőt ezt az autonómiát szabadon fejleszthetné és legfőbb tisztviselőjét maga választhatná.”

1859-ben írott levelében (Irtai I. 142.) a következőket találjuk: „Horvátország nem nemzetiség, hanem nemzet. Ha megunta a kapcsolatot Magyarországgal s független akar lenni, mi reá állunk csekély feltételek mellett.”

Azt az egyezményt, melyet Couza Sándor Moldva- és Oláhország fejedelmével kötött, Klapka 1859-ből kelt levele nyomán így adja elő Kossuth Irtai I. kötetének 369 lapján:

1. Minden régi meghasonlás elfeledése és teljes kibékülés a szerbek, románok és magyarok között.

2. Ugyanazon jog és szabadság Magyarország minden lakosának faj- és valláskülönbség nélkül.

3. A vegyesajku polgárok lakta vidékek lakosai barátságosan fogják közigazgatási nyelvüket megállapítani.

4. A vallás- és közoktatásügyek igazgatásában teljes függetlenség a különböző vallások és nemzetiségek számára.

5. A szerb és román csapatok külön lesznek szervezve és szerb, illetve román nyelven vezényeltetnek.

6. Erdélyben összehívandó gyűlés határozná ezen tartománynak Magyarországgal való adminisztratív egysége felett s ha a többség azt határozná, hogy Erdély régi különálló adminisztratív helyzetébe visszalépjen, ez nem elleneztetnék.

Végül egy 1860-ban kelt, Couzához írott, levelében pedig az az ígéret áll, hogy minden nemzetiség létesíthet nemzeti szervezeteket és megválaszthatja főnökét, akit hívhatnak vajdának, hospodárnak, vagy ahogyan épen nekik tetszik. („Ils pourront nommer des chefs nationaux qu'ils appelleront Voyvodes ou Hospodars ou de n'importe quel autre nom à leur convenance.”)

E szórványos adatok élesen világítják meg Kossuth nemzetiségi politikájának programját, mely a következőkben foglalható össze:

1. Független Horvátország.
2. Közigazgatásilag független Erdély.
3. Nemzeti szervezetek az állam területén. (Székek, vajdaságok.)
4. Nemzetiségi közigazgatás községben és megyéken.
5. Nemzetiségi iskolák közpénzen.
6. Nemzetiségi ügykezelés a kormányban.
7. Nemzetiségi véderő. Román, szláv, német vezényleti nyelv.
8. Nemzetiségi nyelvhasználat a parlamentben.

Ezeknek az eszméknek igyekezett Kossuth Lajos híveket szerezni Magyarországon. És szerzett is. 1870-ben több függetlenségi politikus a nemzetiségi vezérekkel közösen egy törvényjavaslatot dolgozott ki a nemzetiségi viszonyok szabályozására. Irányi Dániel, Madarász József, Simonyi Ernő a függetlenségi párt részéről, Miletics, Hodoaiu, Mocsony a nemzetiségiek részéről voltak szerzői a törvényjavaslatnak, mely kivonatossan a következő:

1. Magyarországon a következő nemzetek léteznek: magyarok, románok, szerbek, tótok, ruthének és németek. A hivatalos okmányokban Magyarországon lakó összes nemzetiségek a „magyarországi” összevezet alatt értetnek. Ezen elnevezés, „magyarországi”, azért fog használtatni, nehogy ebből a magyar nemzetiség különös befolyást vezethessen.

2. A megyékben, községekben és városokban azon nemzetiség tekintendő uralkodónak, amely abszolúte, vagy viszonylagos többségben van.

3. A központi kormány, a legfőbb törvényszék s a semmitőszék köteles intézvényeit és ítéleteit azon nyelvre fordíttatni, mely az illető megyében uralkodó, vagy melyet a felek értenek.

A nemzetiségek képviselői az országgyűlésen saját nyelvüket használhatják.

4. A királyság törvényei a törvény által ismert hat nyelven hirdetendők ki.

5. A megyék stb. főnökei a felettük álló hatóságokkal saját hivatalos nyelvükön közlekednek.

8. Minden tanintézetben a hat nemzetiség közül annak nyelve a tanítási nyelv, amely nemzetiség többségben van az illető kerületben.

9. Az ország egyetemlein nemcsak a különféle nemzetiség nyelve és irodalma fog taníttatni, hanem azonkívül tanszékek állíttatnak, hol az ország törvényei az elismert hat nyelven elő fognak adatni.

Ezek voltak a függetlenségi párt és a nemzetiségek pak-tumának főbb pontjai. És ha kevesebbet is kínálnak, mint Kossuth, de meglátszik rajtuk Kossuth alkotmánytervezetének hatása.

Feleky László.

MAGYAROK A RÉGI ROMÁNIÁBAN.

A régi Romániában háromféle magyar telep volt.

1. A bukovinai székelyeké, akik csak másfél századdal ez-
előtt mentek ki, a történelmünkben ismeretes mádэфalvi eset után.

2. A Moldvában lakó csángóké és az ezekkel félig-med-
dig egybeolvadott székelyeké.

3. Az Olteniában és Munteniában lakó magyaroké és szé-
kelyeké.

Számot adni a bukovinai székelyekről, kik nem teljes praecisióval hivatnak csángóknak, csak megközelítőleg lehet. A legcsekélyebb számítás, mely kezeim közt megfordult, 11,660-ra teszi. Ez a Szent László-társaság adata. László Mihály, ki maga is közülök való, 20,000-nél többre becsüli számukat. Gegő Elek számítása, még ha a többi falvakban elszórva lakókat hozzá veszi is, annak ellenére, hogy ő az azóta elpusztult Boldogfalvát és Magyarfalvát is beveszi számításába, csak 7—8000 magyarra teszi számukat a lemergi akkori érseki titkár, dr. Dzinbasik Ker. János közlései szerint, míg Kubinszky püspök 1880. évi jelentésében magának Hadikfalvának 6000 lakost tulajdonít. Pedig itt csupán a névleg ismeretes öt faluról: Andrásfalva, Hadikfalva, Fogadj Isten, Isten-segíts és Józseffalváról van szó, amely falvoknak mindegyike teljesen rendezett, s így aránylag nem is nehezen számbavehető. Megjegyzendő, hogy Andrásfalván, Isten-segítsen és Hadikfalván tisztán laknak a magyarok; a másik kettőben vegyesen a románokkal, de azok is megtanulnak magyarul.

A bukovinai községek közigazdasági állapota egyáltalán nem mondható virágzóknak. Túlnépesedés állván be, a különben szorgalmas és igyekvő nép munkát igen gyakran messze földön kénytelen keresni.

A magyarság száma nem csökken számbavehető módon a bukovinai magyar falvakban, amit elsősorban derék papjaiknak (az andrásfalvi reformátusok kivételével mind római katolikusok) köszönhetnek.

A moldvai magyarok és csángók közt a különbséget felállítani alig lehet. Csángók szorosabb értelemben a Szeret völgyén laknak, s el vannak zárva a magyar szótól; míg a tiszta székely telepek a határhoz közel vannak s folytonosan kapván új és új székely kivándorlókat, az összeköttetés élénkebb és eredményesebb.

A moldvai csángók számát a legkülönbözőbb módon állítják össze az egyes írók. A következtetés kedvéért, amelyet le akarok vonni, felsorolom a következő adatokat:

A moldvai hivatalos statisztika korábban 37,869 magyart ismer el, az összes lakosság 2,59%-át. Ezen adatok szerint Neamțu megyében volna 399, mind földművelő; Roman megyében 14,756, mind földművelő; Bacau megyében 22,426, amely számból 21,628 földművelő, 400 falusi iparos, 10 kereskedő, 219 idegen alattvaló, 17 árva és 152 vegyes. Ezekon kívül Putna megyében volna még 83, Tecuci megyében 135, s a többiekben egy pár magyar. Hogy azonban a román hivatalos statisztika nemzetiségi tekintetben nem megbízható: azt úgy hiszem, nem kell bőven igazolni.

Az 1899-iki népszámlálás adatai az utolsó hivatalos adatok, amelyek a Colescu-féle hivatalos statisztikában bocsáttattak közre. Ezen adatok azonban a román kormány azon álláspontja szerint, hogy nemzetiséget nem ismer, csak a felekezeti viszony szempontjából mutat kézzelfogható adatokat. Ha tekintetbe vesszük, hogy más, mint róm. kath. magyar alig van Moldvában, viszont amár elrománosodott csángókkal együtt alig van más róm. kath. lakos is, mint csángó, az eredmény, mely 149.687 róm. katolikust mutat ki (Bacauban 18,2, Románban 20,7 százalékát az összes lakosságnak), megnyugtató volna, bár itt is van némi gyanúra ok, amennyiben az egyházi statisztika viszont más adatokat tüntet fel.

Sőt a tudományos is.

Egy neves román statisztikus, Obedenaire, ugyanis egy 1876-ban megjelent művében (*La Roumanie economique*) kénytelen maga is 50,000-re tenni a csángók és 36,000-re a magyarok és a székelyek számát. Hogy pedig Obedenaire nem

irántunk való elfogultságból teszi ezt, annak bizonyítékául elég legyen felhozni, hogy a *Gazeta de Transsylvanie* előtte a statisztikai tekintély is. „Van — így szól — 50,000 székely, románul csángó névvel jelölve, letelepedve Moldvában, különösen Román, Bakó és Jassy kerületekben (Raticzeni, Valeni, Cleja, Prajesci, Valea-Séca, Cotnasi stb. községekben). Ezek különböző időkben menekültek Erdélyből az urak zsarnoksága elől. Nem csatlakozva a románokhoz, a kath. vallást követik. Papjaik olaszok. Nem fognak sokáig ellentállani az elrománosításnak. (Ils ne résisteront pas longtemps à la roumanisation.) Az ujoncozás kitünő mód a beolvasztásukra.”

Maga a román statisztika is elismeri a gyors változásokat ez irányban. Igen sok esetben a természetes szaporodás — mely a román statisztika szerint is meglepőleg nagy — teljesen ellensúlyozta egyes falvak egyszerű átvételét az orthodox egyházba, ahol a lakosság ősi vallását elhagyja nyelvével együtt, s csak így lehet megérteni azon nagy eltolódásokat, melyeket e téren is konstatálnunk kell a régebbi adatokkal szemben.

Nem is említve a régi három moldvai: szereti, bakói és milkovi püspökség Benkő által összegyűjtött adatait, az újabb utazók adatai is eltérők.

Így Zöld Péter (*Magyar Könyvház*, 1783) az 1770-es években írt műve szerint a Moldva és Szeret közt levő csángók a bakovi, a tatromellékiek pedig a milkoviai püspökséghez tartoznak, 62 faluban laknak, 9 plébániába osztva: Jassy, hol a legtöbb katolikus magyar; Mugyiló, amelynek egy része a lengyel királyé, a másik az oroszé, a harmadik moldvai, csupa magyar; hozzá négy falu tartozik: Damafalva, tizenhárom magyar faluval; Szabófalva ötszáz gazdával, 9 faluval; Talpa a Moldva túlsó partján 12 faluval, a hol koldus nincs; Kaluger pataka 17 községgel, részben régi csángó, részben új székelekkel; Forrófalva, melynek magának 7 vagy 8 ezer lelke van; Gorzafalva, mely nem egészen magyar, 2 faluval; végül Hus város, a régi magyar hussziták állítólagos maradékai, kiknek egy része Besszarábiába ment át.

Gegő Elek 1836-ban 15 plébániában 570 filiában 7 magyar minorita lelkiatyja felügyelete alatt 45—50 ezer magyart számít.

Szerinte a statisztika így áll:

Plebánia	Lélekszám	Filialisok	Filialisok lélekszáma
Bogdánfalva	800	Hidegkút, fund	2000
Csutafalva	500	Vegyes falvak	800
Forrófalva	1400	Nagypatak, Paskán	3000
Domafalva	800	Dsidafalva, Tamásfalva, Talpa stb.	4000
Galac	100	Bogáta, Borzest, Doftánfalva, Dománfalva,	4000
Gorzafalva	800	Fürész, Guravuj, Herza, Káson, Prallea, Szalonc, Szőlő-hegy, Újfal, Vizanta, Völ- csök stb.	
Halocsest	400	Miklósfalva stb.	1000
Huss	130	Wasluj, Falui stb.	1000
Jassy	1060	Kutvár, Serata stb.	1060
Kalugerpatak	600	Bálló, Barátfalva, Skine, Sósptak, Tere- bes, stb.	300
Klézse	550	Csíkfal, Pokolpataka, stb.	3000
Prézest	600	Pojána, Drosest, stb.	2000
Pusztina	700	Sziró, Berzinst, Bolosen, Brustulácza, Csür- gés, Glodur, Moinest, Komárfalva, Orosa, Sóstárló, Vidráz, stb.	5000
Szabófalva	1600	Ankucza, Huszárfalva, Kakasfalva, Kel- gyes, Kiczkófalva, Lakosfalva, Gyiresd, Stenkófalva, stb.	5000
Tatros	700	Akna, Diószeg	7000

„Ha pedig eredetöket tekintő szempontból nyomozzuk s megemlékezünk, hogy a Bukovina felé eső hajdani mezővárosok és többnyire népes plebániák is (ú. m. Mugilló, Harlew, Baja, Németi stb., sőt Bákó, Román, Karázsonkó, Talpa is) ezer meg ezer magyar lakost számláltak; de lassanként, valamint a déli része is Moldvának, a besszarábiakkal együtt elkorcsosodtak: ily szempontba Moldva népességének $\frac{1}{4}$ része magyar. P. Baudin 1647-ben 30 helységben püspöki látogatásakor 10 papot, 13 diákot és 1020 familiát talált. De nem kell feledni, hogy ő csak 30 helységben fordult meg. Moldvában pedig 70 jelesebb filialisnál több van, ide nem számítván azokat az oláh falukat, melyekben 10—15 magyar gazda telepedett le. Aztán figyelni kell arra is, hogy a füsttől járó adó miatt egy házban 3—4 familia lakik. Ezt nemcsak Zöld Péter vallá 1764 jun. 15-én a nyomozó bizottság előtt, hanem magam is tapasztalám, főképp a székely telepeken.”

Egy francia író, J. H. Vaillant, 1875-ben megjelent művében (*La Romanie*) a moldvai magyarok számát 100,000-re becsüli.

Jerney keleti utazásában az 1851-iki statisztikai adatokat adja. Érdekes változásul említi, hogy némely oly fiók-egyházak keletkeztek, ahol még 1845-ben magyarok nem laktak, ami megmagyarázható a népesség gyors szaporodása és gazdaságilag fejlődöttebb volta folytán. A négy egyházi kerület statisztikája így volna:

I. Jászvásár	5,726 lélek,	9 templom
II. Szabófalva	13,727 „	17 „
III. Bogdánfalva	17,256 „	32 „
IV. Tatros	8,475 „	30 „
<hr/>		
Összesen	45,184 lélek,	88 templom.

Ehhez ő megjegyzi, hogy körülbelül 2000 állandó lakással nem bíró ki van e statisztikából hagyva, s a templomok közül 9 kőépítmény. Meg kell azonban jegyezni, hogy e kimutatásba be vannak foglalva a nem magyar nyelvű róm. katolikusok is, s maga a misszió akkori főnöke és apostoli visitator, De Stephano Antal bendeni címz. püspök szerint a parochiák nyelve Jassyban német, lengyel, román; Horlesten román; Galacon román, német, olasz, görög, francia; Botosánon lengyel, német s csak a többiekben használják a magyar nyelv is.

Ezen kimutatás faluról falura adja a lélekszámokat, mint szintén az egyes parochiák és lelkészek nevét.

Imets Fülöp 1868-ban következő összeállítás ad (*Utazás Moldva-Oláhhonban*, 1868) az összes kath. népességről:

a jassyi kerületben	7,649
a szerethi „	17,187
a besztercei „	21,466
a tatrosi „	10,223
<hr/>	
Összesen	56,345

„Az 56,345 összeghez hozzá kell adnunk a nem állandó kereskedők, mesteremberek, munkások számát, amelyet a mostani forgalmas időben bizvást feltehetünk 3000-re: világos, hogy a moldvai katolikus, illetőleg pedig $\frac{9}{10}$ -ed részben magyar status kerek számban mintegy 60 ezerre megy. Ennyire azt ma fölteszi, sőt ezt minimus calculusnak tartja a romániai köznézet is. Egy jelenkori statisztikai értekezés tízezer csángó családot számít, ami a statisztika elfogadott kulcsa szerint 50 ezer ember. Hát még a nem csángó magyarok? Nem akarom tehát a Reverendissimust (Veszely) megjobbítani, ki szintén 60 ezerre

entésében a moldvai kath. számát. Jelenleg pedig va-
gyon Moldvában 89 egyház, és 12 kis kápolna.”) Felsorolja a
32 lelkész nevét, kik közül 5 tudott csak magyarul.

Kovács Ferenc ugyancsak 1868-ban úgy találja, hogy a
részint román alattvalóvá vált, részben magyar alattvalónak
megmaradt székely telepeket — a körülbelül 2500-nyi városi
magyarságot is ideszámítva, 11,500—12,000, főre tehetni; míg
a többi fel 65 ezerig — 2000—3000 egyveleg idegennek kivé-
telével — a tulajdonképeni csángó magyarok törzséhez tarto-
zik. A Szereth és Besztercze vizek felső részén lakó csángók,
valamint a Szucsava, Moldva és Pruth mellékiek részben már
elrománosodtak. A halucesti, szabófalvi, reketenyi, tamásfalvi
és aczélfalvi plébániák számos fiókegyházzal (mintegy 14—16
ezer lélek) csak részben beszélnek a magyar nyelvet; míg a
Huss, Horlest és Kotnara anyamegyékhez tartozandók (mintegy
5—6000 lélek) már végkép elfelejtették ősi nyelvüket.

Részletes kimutatást ad az egyes falvakról

<i>I. Jászvásári kerület:</i>		filia
1. Jászvásár. Nyelve : német, lengyel, román, francia, magyar	2210	.
2. Horlest. Nyelve: román	556	4
3. Huss. Nyelve: német, lengyel, kevés magyar	2159	2
4. Galac. Nyelve: magyar, német, olasz, francia	352	
5. Botusán. Nyelve: német, lengyel, román, egyes család- doknál magyar	1031	18
6. Kotnara. Nyelve: román, egyes családoknál magyar	537	8
<i>II. Szerethi kerület.</i>		
1. Halaucsest. Nyelve: magyar és román	2554	6
2. Szabófalva. Nyelve: magyar, román, kevés német	3577	6
3. Reketén. Nyelve: magyar, román	2299	4
4. Tamásfalva. Nyelve: román, egyes családoknál magyar	2335	5
5. Aczélfalva. Nyelve: román, magyar	2016	8
6. Talpa. Nyelve: magyar, román, kevés német	1337	10
<i>III. Beszterczei kerület.</i>		
1. Bákó. Nyelve: magyar a filiákban: magyar, lengyel és német a városban	1010	6
2. Prezest. Nyelve: román, magyar	2624	11
3. Valén. Nyelve: magyar, kevés román	3032	16
4. Kalugyerpataka. Nyelve: magyar	2986	8
5. Bogdánfalva. Nyelve: magyar	1945	4
6. Nagypatak. Nyelve: magyar	1426	—
7. Forrófalva. Nyelve: magyar	1296	—
8. Klézse. Nyelve: magyar	3439	18

IV. Tatrosi kerület (Ezek bevándorolt székelyek.)

1. Tartos. Nyelve: magyar	1938 11
2. Gorzafalva. Nyelve: magyar	2362 12
3. Pusztina. Nyelve: magyar	2016 13
4. Dormánfalva. Nyelve: magyar	1581 11
5. Foksán. Nyelve: magyar, egyes családoknál német	912 7

Ezen statisztika 1857-ben állított össze a jassyi püspök rendeletére. Az összes lélekszám 47,276 lélek volna, mihez 4—5000 ide s tova mozgót kellene venni. Kovács szerint örvendetes a progressio, habár a románosodás lassú áramlata folyton tart. 1844-ben ugyanis 43,244, 1851-ben 45,187; 1857-ben 47,266; 1860-ban 51,049, s ugyanezen progressio szerint 1868-ban 62,914 lélekszám volna. A baj csak az, hogy ezek most már nem mind magyarok.

Van tehát szerinte Moldvában;

- a) székely települő állandó lakhellyel 11,500—12,000;
- b) mozgó magyarság 4—5000;
- c) idegen (nem magyar) 2—3000;
- d) elrománosodott csángó a legközelebbi évekből 14—15,000;
- e) ősi nyelvet értő és beszélő magyar 44,914—45,919.

A kath. lakosság 62,914. Négy kerület, 25 egyházmegye, 178 fiókegyház, 80 templom, 10 kápolna, 26 lelkész. Iskola természetesen nincs. Az állami iskolák tisztán román nyelvűek minden faluban.

Veszely Károly a magyarul beszélő csángók számáról a Sz. László-Társaság győri nagygyűlésén úgy nyilatkozik, hogy számuk már égy tízessel ezelőtt történt összeírások folytán 47,266 lélekre tétetett, de bizonyára a 60,000-et feléri.

1880-ban második moldvai útjáról való jelentésében Kubinszky püspök az új schematismus alapján egyenként mutatva ki a községeket, a katolikusok számát 48,678 lélekre teszi, kiknek fő része magyar. „Többen ezen katolikusok közül — írja a jassyi püspök 1880 febr. 20-án — a román nyelvet is beszélik; sok van szegény, kevésbé oktatott, lélekben lanyha és az újabb időben, fájdalom, nem kevés bűn van köztük. Úgy vélem, legfőbb szükség az, hogy kath. iskolák állíttassanak minden plébánián és a nagyobb filiákban. Újabban ily iskolák állíttattak Dormanest, Cinghicet, Dostani és Berzones községekben, melyeknek segítséget adtam a Szent László-Társulat ajándékaiból. Nagy nehézségünk van kántorok és tanítók

nyerésében, kik kellő képzettséggel és jó erkölcsökkel bírnának, s kik képesek lennének a vizsgálatok letevésére és a román oktatásügyi miniszterium útján a tanítási szabadság elnyerésére. A missionariusoknak tehát általános véleménye és óhaja, hogy főképen kántortanító-képezde Bákóban, a missiónak mintegy központján állíttatnék fel.” A legújabb időben ismét került két magyar pap oda, kiknek egyike tudtommal még ma is ott van és egy fiatal benszülött csángó lelkész.

Meg kell jegyeznem, hogy ezen kimutatások mindegyikében csupán a moldvai csángók és azok közül is a róm. katolikusok szerepelnek. Miután azonban más felekezetűek, pl. orthodoxok, zsidók, reformátusok és unitáriusok is vannak, ez utóbbiaknak Szászcuton és Galacon egyházuk is: e tételket megfelelőleg fel kell emelnünk, hogy az igazsághoz közel álljunk.

Kiegészítésül vessünk egy pillantást a többi romániai magyarok statisztikájára is.

Fentebb láttuk, hogy Obedenaire azok számát 36,000-re teszi. Aurelianu volt miniszter, ezen elfogultsága mellett is tekintélyes író (a *Terra nostra* írója) 1888-ban az osztrák-magyar alattvalók számát 28,136-ra teszi, amelynek egy részét Moldvára le kell vonni, de viszont a naturalisáltakat hozzáadni. Kovács a következő számításokat teszi: Bukarest (főleg magyar) 12,000; Braila (főleg magyar) 1500; Csoplea (főleg bolgár) 600; Krajova (magyar) 1000; Kimpulung (magyar) 75; Popest (főleg bolgár) 800; Plojest (magyar) 1300; Rimnik (magyar) 120; Târgovist (magyar) 75.

A reformátusok öt egyháza: Bukarest, Pitest, Plojest, Braila-Galac és Szászcut (ez utóbbi megszűnt). Az egyházi hivatalos statisztikában a következő számmal, szerepelnek fiókegyházaikkal együtt: Bukarest 7067, Pitest 405, Plojest 637, Braila-Galac 516, összesen 8625, mind tiszta magyarok. Azonban egy jó nagy részt számba nem lehet venni, s így Kovács egész megnyugvással teheti 30,000 lélekre az állandóan déli Romániában lakó magyarok számát. Azt hiszem, ez a szám inkább túlzottan alacsony volt akkor is, annál inkább az ma. 1886-ban például Krajován 4000 lelket vesz fel Kubinszky püspök, tehát négyszer annyit, mint 12 év előtt. Számít 18 kath. és 6 református és 1 ág. hitv. templomot. Aki a legutóbbi fejleményeket tekintetbe veszi, különösen a háború és a vasút-megnyitás következményeit; azt, hogy például Bukarestben

majd minden harmadik ember tud magyarul; nyilvános helyen vendéglők, bérkocsisok, hordárok, cselédség majd mind; hogy magam tudok a vidéken gazdaságot, ahol az igazgatótól kezdve a legutolsó béresig, sőt még a napszámos is mind magyar, azt hiszem, nem merészség azt állítani, hogy a 30,000-nél több, 45,000 vehető alapul bátran az összeszámításnál, s ez is inkább alatta, semmint felette áll az igazságnak. Hisz a bukaresti magyar kaszinónak magának 1500 tagja volt, s magyar van mindenütt.

A hivatalos statisztika 1899-ből Moldvában 24,529, déli Romániában 76,462, Dobrudzsában 3117-re, összesen tehát 104,108-ra teszi az osztrák-magyar alattvalók számát, akiknek túlnyomó nagy része bizonyosan magyar.

Természetesen az összeszámlálás ideje is sokat határoz. Ha a népszámlálás a nemzetközi megállapodások szerint karácsony táján eszközöltetett, akkor nyugodtan lehet a különösen aratás idejére Moldvába menő magyar munkások nagy száma miatt 200,000-re is becsülni a nyáron át ott tartozkodó magyarok számát.

Hintz János a maga derék és felette érdekes kis művében (*Das wandernde Siebenbürgen*, 1876.) 25,000 emberre teszi átlag azoknak számát, akik Erdélyből évente munkát keresni mennek Romániába, s onnan visszatérnek. Okoskodása meggyőző s így állítását elfogadom. Tenne tehát az Olteniában és Munteniában tényleg állandóan ott levő magyarság 70,000 lelket; ehhez hozzáadva a moldvai magyarokat közel 60,000-ben és a bukovinaiakét több mint 10,000-ben: volna az összes állandó magyar lakosság száma Bukovinában és Romániában körülbelül 140,000 lélek. A mihez jönne a most érintett ideiglenesen ott tartózkodó munkássereg.

László Mihály a végeredmény tekintetében nagyon messze túl megy ezen. Ő 250,000-re teszi tisztán a csángók és székelyek számát a bukovinaiak és az Olteniában és Munteniában lakók nélkül. Azt állítja, hogy Jerney kivételével mind csak felekezeti szempontokon haladtak, sőt adataik még a katolikus csángóságról és székelységről is hibás s megbizhatatlan román vagy olasz szóra (olaszok a csángók papjai) építenek. Nem vagyok abban a helyzetben, amint bizonyára nincsen senki sem, hogy határozott ítéletet mondhassak e kérdésben: mikor még az is kérdés, meddig kell egy románo-

sodó községet még mindig magyarszámba venni; hanem a felekezet szerinti összeírást tekintve, kétségkívül szembeszökő az, hogy mindig nagyobb és nagyobb szám mutatatik ki, annak ellenére, hogy minden tényező, minden író elismeri hogy a nemzetiséggel együtt pusztul a felekezet is, s az elrománosodott községek áttérnek az orthodox egyház kebelébe. E feltűnő körülmény, — valamint a felekezeti felfogás is — okot ad hinni, hogy a számítások csakugyan nem pontosak, s ha talán nem is oly mértékben, mint László Mihály hiszi, de mindenesetre elütő s talán nagyobb számot eredményezne egy pontos és elfogulatlan összeírás, mely a nemzetiség szempontját is kellő figyelemre méltatná.

(Befejezése a következő füzetben.)

György Endre.

PAULER ÁKOS LOGIKÁJA ÉS JELENTŐSÉGE
A MAGYAR FILOZÓFIÁBAN.*

Bár e mű nem itt Erdélyben jelent meg és bár szélesebbkörű érdeklődésre szakszerűségénél és az olvasásához kívánatos előképzettség nélkülözhetetlen voltánál fogva nem tarthat számot, nem tehetjük, hogy e folyóirat hasábjain is meg ne emlékezzünk róla. E mű megjelenése a magyar filozófiai irodalomnak kétségtelenül olyan kimagasló eseménye, amelyhez legfennebb Böhm Károly Értékelméletének megjelenése hasonlítható. Évtizedek telnek el, míg magyar elme ilyen befejezett alkotásokkal tud előállani. Igaz azonban, hogy a hosszas várakozási időszakok rendszerint — ebben az esetben is — olyan gyümölcsöket teremnek, melyek az európai gondolkodás horizontján állnak. Érdekes és figyelemreméltó a magyar elme a kulturmunkásságnak sok területén, de talán sehol sem olyan érdekes, mint a filozófiai irodalom terén. Vékony erekből csörgedez mi nálunk a filozófiai kultúra, mennyiség szempontjából, még most is — mondom — holott pedig az utolsó 4—5 esztendő igazán kitett magáért nemcsak mennyiség, hanem minőség dolgában is. Ez a vékony erecske azonban gyémántszemeket hengerget, melyek itt könnyebben megtalálhatók, mint a nagy folyamokban, amelyek vizén nehezen hatol keresztül fényük. Csodálatos a magyar elme a filozófia területén azért, mert ha kevés és szórványos is, mégis lépést tud tartani a tudomány fejlődésével, sőt itt-ott megelőzi a külföld tudományosságát. Olyan mint egy prizma, mely összegyűjti magában a nagy elmék tanítását, felismeri a korszakok lelkét mozgó problémák helyes megoldásának módszerét és pedig oly módon, hogy amikor kész mű alakjában megjelenik, igen gyakran reflektorszerűen világít bele a tudomány egyik-másik kérdésének

* **Pauler Ákos:** *Logika. Az igazság elméletének alapvonalai.* Budapest, 1925. 222 lap + 25 oldalra terjedő németnyelvű tartalmi összefoglalás.

jövendő fejlődési lehetőségébe. A modern értékelméleti kutatások még csak tapogatóztak, mikor *Böhm Károly* rendszeres formában közzétette *Értékelméletét* (két műben is), melyet azután a külföldön számos ilyenfajta munka követett. És ugyanez az eset *Pauler* művénel. A logizmus most vivja nehéz küzdelmét a tiszta logika tiszta fogalmáért, mely még mindig nem világos s itt is ott is, ez irányzat legnevesebb képviselőinél is, ontológiai és pszichológiai szempontokkal keverve jelenik meg (Husserlnél s másoknál), s e közben *Pauler* megírja a maga *logikáját*. Szinte előre megmondható, hogy kifejtett szempontjai a nyugati filozófiában tömegesen fognak jelentkezni a közeli években.

De nemcsak a nagyobb művekben, a kisebbekben is mindig mutatkozik ez az összefoglaló, átfogó pillantás, irányt szabó és megjelölő jelleg. Vegyük Böhmnek a filozófiai irányok különbözősége és egyeztetetőségük lehetőségéről, vagy az Idea és Ideál értékelméleti fontosságáról, avagy az Értékelés fenomenológiájáról írott értekezéseit. Mindmegannyi program-értekezés. Nehány oldalon bámulatosan nagy perspektívát nyújt, utat mutat és korszerű feladatokat jelöl ki. Ugyancsak áll ez Paulernek sok apróbb, különösen „A logikai alapelvek elméletéről” vagy „A sorszerűségről” írott értekezéséről. Pár nyomtatott iv ez értekezésekből rendszerint jó fokos idegen könyvvel fölért minőség és a filozófiai perspektiva szempontjából. Én legalább mindig úgy voltam vele, hogy e két magyar filozófus egy-egy értekezése világosabb és tisztább fogalmat adott a legmélyebb kérdésekről, mint sok, hasonló problémákkal foglalkozó külföldi könyv.

Vajjon mi ennek a magyarázata? Nem tudom megfejtetni. De azt látom, hogy az utolsó három évtizedben minden komoly magyar filozófiai mű egy előreivő lépés a tudományban, sőt — mint említém — sok tekintetben irány mutatás a jövőre. Úgy látszik, hogy e téren erős az összefogó pillantás a multról s megvan a helyes lehetőségek meglátása. Erősen rezonálunk a szellemi hatásokra s megtisztult formában tudjuk visszaadni. Átformáljuk és tökéletesítjük. Ha a magyar filozófia vékony erének csörgedezését tekintjük, kicsiben megláthatjuk benne a magyar szellemiség egész fejlődésének tükrét. Megértjük a nyugati áramlatok gyors és közvetlen hatását s a rettenetes erős reakciót, mellyel e hatásokra mindig feleltünk, még akkor is, amikor ez társadalmilag és politikailag egyenesen kárunkra volt.

A tudomány terén persze ilyen károk nem érhetnek, mert abból senkinek kára nincs, ha egy magyar tudós világosabban lát meg valamit, mint egy külföldi társa. Rendesen tudomást sem vesznek róla, kivált ha magyarul ír. Társadalmi és politikai téren azonban igen is érhetnek károk, ha bizonyos irányzatokat reátukmálnak a nemzetre akkor, amikor még a tömegek nincsenek hozzá fejlődve. Ilyen károkat okozott pl. nálunk az angol liberális politikai felfogás korai és előkészítetlen átültetése s főleg gőzerővel való alkalmazása. (L. Szegfű: Három nemzedék.)

De hogy tárgyamtól el ne térjek, még csak egy pár megjegyzést óhajtanék az előbbiekhöz hozzáfűzni. Figyelembevée a magyar szellem filozófiai alkotóképességének természetét, méltán sajnálhatjuk, hogy kiváló tudósaink nem írtak bár németül is. Böhm Károlyt abból a pár utólag lefordított kisebb értekezéséből bizony nem ismerhetik meg s hiába európai nivóju gondolkodó valaki, ha csak mi tudjuk itt egy néhányan. Ebben a tekintetben más kisebb nemzetek okosabbak voltak. Harmad-negyedrangú termékeiket jól tudták reklamirozni, politikumot csinálván abból is, hogy valamit más nyelven irjanak meg. Mi csak most kezdünk megokosodni; Pauler: Bevezetésének készül immár a német fordítása, s e legújabb művéhez is elég kimerítő németnyelvű tartalmi összefoglalás van adva, amely azonban még mindig nem pótolja az egész művet. Még a nagy nemzetek is igen gyorsan gondoskodnak arról, hogy másnyelvű műveket lefordítsanak s avval gyarapítsák a magukét, mennyivel inkább kellene nekünk minden életrevaló, sőt korszakos jelentőségű művet, megjelenésével egyidőben azonnal a világpiacon dobni. A háboru utáni szétszaggatottság megszüntetésére mi volna alkalmasabb, mint a szellemi munkások együttműködésének immár bevezetett mozgalma. Ezt azonban semmivel sem szolgálhatjuk jobban, mint jeles magyar művek külföldi nyelven való megjelenítésével.

Az ismertető mű szerzője *Pauler Akos* budapesti egyetemi tanár, a mai magyar filozófiai irodalomnak kétségkívül magasan kiemelkedő vezéralakja, európai viszonylatban is kiváló tudós. Filozófusi pályáját a fejlődés és emelkedés, az elméleti, theoretikus tudás és a filozófiai szellemnek fokozatos tisztulása, precíz tökéletesbbülése jellemzik. Logikájában, melyben az olvasó közel husz esztendő munkájának ered-

menyét veszi, kétségtelenül filozófusi pályájának egyik magaslati pontjához érkezett. Előszavában azt mondja, hogy azért adta ki e művet, mert úgy érzi, hogy további melengetése sem tökéletesítené jelentékeny mértékben. Érdeklődési körét ugyanis immár másnemű problémák foglalják el. Hogy mik ezek — nem tudjuk s hogy vezetnek-e magasabb nyugvó ponthoz, mint ez a műve, azt még kevésbbé lehet tudni. Épen azért kétszeresen szükséges, hogy álljunk meg e mű mellett egy időre.

Szerző gondolkodásának iránya abba az irányba sorozható, melyet *logizmusnak* vagy egy mélyebb jelentésű, a phaenomenológiát és a modern tárgyelméletet is magábazáró kifejezéssel: *modern platonizmusnak* neveznek. Messze vezetne most e gondolkodási irány beható jellemzése. Célja az, hogy az igazság természetét, az igazságnak a dolgokban és a megismerés strukturájában fölmerülő és megragadható kifejeződését lehetőleg közvetlenül, objektív alkatában tárja fel. E tekintetben éles ellentétben áll a mult század végén fejlődése tetőpontjáig eljutott azon irányzattal, mely a gondolkodás és a megismerés szubjektív pszichológiai mozzanatainak vizsgálata alapján akarta a végső kérdéseket megoldani. A szubjektivizmus, melynek történeti alapja Kant „kopernikusi tettéből” indul világhódító körutjára, idővel, a transcendentális elemek — mely pedig Kant rendszerének éltető gyökere — elhanyagolásával és háttérbeszorításával mindinkább a psychologizmus felé hajlott el, a világmagyarázat középpontjába a már Descartes által kiemelt és egyedüli biztos alapnak feltüntetett öntudatot téve. A lélektani kutatások különösen a mult század utolsó negyedében immár abszorbeálni látszottak az objektív világot s a pánpszichologizmus s az ennek árnyékában mindig jól megférő merev individuálizmus uralomra jutása, a megismerés minden területén urrá kezdett lenni. Amint a társadalmi és politikai életben minden akció ellenhatást szül, sőt mint Hegel mondja, minden irányzat, mikor a maga teljességét megéli, átcsap az ellenkezőjébe, — ugyanigy történt a philosophiai gondolkodásban is. Husserl volt az első e század elején, ki „Logische Untersuchungen” c. művének különösen első kötetében, visszatérve a Kant előtti bölcselet hagyományaira, Aristotelesnek Leibnitznak nagy logikai koncepciójára, felhasználva a skolasztikának Aristoteles rendszeréből táplálkozó, de épen ezért jól

iskolázott és precíz fogalmakkal rendelkező gondolat világát, s reátámaszkodva főként Bolzano logikai, másfelől Brentano-nak lélektani munkájára, valamint a múlt század vége felé s e század elején ismét föllendülő neoaristotelizmusra és a franciáknál, de különösen angoloknál nagy tért hódító matematika logika gondolatvilágára — hadat üzent a pszichológizmusnak.

A logizmus az igazságnak a megismeréstől független logikai alkatát akarja megállapítani. Kiindulása ennél fogva nem az öntudat, hanem az igazság logikai természete. Azt a törekvést, mely a megismerés szubjektív mozzanatainak eleddig egyedül domináló nyügét az igazság, a megismerés és a dolgok objektív alkatáról le akarja rázni, a tiszta logika felé való törekvésnek is nevezhetjük, melynek értelmében a logika főadata elsősorban nem az, hogy a helyes gondolkodás szabályait felkutassa, hanem, hogy a világmagyarázat végső elvei, az u. n. logikai alapelvek és ezek korolláriumainak világos kifejtésével az igazság elméletét kifejtse. E cél megvalósítása Husserlnek nem sikerült azért, mert a „Logische Untersuchungen” I. kötetében precízen és pontosan kijelölt útat a további részletekben már nem követte, hanem az említett mű II. kötetében s később megjelent hatalmas művében: az *Ideen zu einer Phaenomenologie*-ban, mégis csak egy tudattényre az u. n. *Wesenserkenntnis*-re építette fel különben nagy jelentőségű s hatásában beláthatatlan fontosságú elméletét. Ennek a phaenomenologiai oldalvágánynak bizonyára nagy kerülőt fog kelleni megtennie, míg kitűzött céljához eljut, s ez a kis kitérés semmi esetre sem lesz haszon nélkül a filozófiai kutatás minden területére nézve. Így, ahogy most van, azonban még telve van homállyal, sejtéssel az újszerűség kívánta terminológiának a tárgy megragadásáért vívódó titáni küzdelmével és semmi esetre sem mutatja a befejezett objektív világnézet nyugodt, lecsendesedett képét.

Nem úgy Pauler. Ő egyenes úton halad. A tiszta logika problémáját már kezdettől fogja ott ragadja meg, ahonnan biztos kezekkel gombolyíthatja le a kérdések Ariadne fonalát, t. i. a logikai alapelveknél. 1911-ben megjelent akadémiai székfoglalója már világosan mutatja a konturokat és az alappilléreket, melyre művét fel akarja és fel fogja építeni. Az egyszer lefektetett alap-hoz szigoruan ragaszkodva s azon tovább építve, megszületett

reá 14 évre a mű, mely a modern logizmusnak kétségtelenül egy teljesen befejezett alkotása. Külön kellene itt most megemlékezni a fenti időközben 1921-ben megjelent „Bevezetés” című művéről, mert teljes és mindenre kiterjedő képét az ő filozófiai világnézetének tulajdonképpen itt találhatjuk meg. Minthogy azonban e kellőképpen már megjelenésekor is méltatott s hatásaiban ezután is nagy jelentőségű mű alapjait és gerincét a logikai tan teszi, aminthogy Pauler egész világmagyarázata logikai jellemű, azért megmaradunk ez alkalommal a „logika” ismertetésénél.

Már kiemeltük Pauler architektonikus, rendszerező talentumát. A *Bevezetés*ben is már érvényesült ez a tehetsége. Ott azonban vannak kevésbé kidolgozott, elnagyolt részletek; némely disciplinák talán a szerző tudományos irányzata miatt nem részesülnek a megfelelő elbánásban. Másként van ez a szóban forgó műnél. Egy tökéletesen befejezett, góthikus épület a góthikának abból a fajából, mely a legapróbb részletben és díszítésben is minuciózusan pontos és sohasem téveszti szeme elől az *egész*et. Gondolatrendszerének triadikus tagoltsága valóban sok tekintetben emlékeztet Hegelre, mint egyik ismertetője megjegyezte.

Érdekes lesz itt egy kis összehasonlítást tennünk Böhm Károly rendszere és a Pauleré között. A magyar filozófiai irodalom különös szerencséjének kell tartanunk, hogy e két eleddig legnagyobb gondolkodója a filozófiai elmélkedés két, csaknem ellentétes sarkán vetve meg lábát, fejt ki a maga módja szerint világnézetét. Tanulságos és örvendetes ez azért, mert mutatja a magyar szellem sokoldalúságát, fogékonyságát és alkotóerejét. Böhm szelleme Kantban és a német ideáлизmusban, különösen Fichte-ben gyökerezik. Ez a gondolkör hozza mozgásba filozófiai alkotóerejét, melynek alapját már 1883-ban, az *Ember és Világa* első kötetében fektette le. Az öntudat alaptényéből indul ki s a szubjektivizmus szempontjából veszi szemügyre a világot alkotó ontologiai, illetve ismereti kategoriákat. Majd leszáll a termékeny bathosba, hogy figyelje meg a szellemiség öntudatra ébredését ontogenetikus fejlődésében (Pneumatologia). A század elején aztán eljut a „kell” világához, az érték fogalmához s a magasság és mélység ölelkeznek azokban a fejtegetéseiben, ahol a való és kellő világának közös gyökerét igyekszik feltárni. Az önérték abszolút voltának felfedezése azonban már túlvezetnek az egyéni

lélek szűk köntösén. Ámde a következetes, szinte makacsnak nevezhető, merev ragaszkodás a kiindulási ponthoz, megkötik kezét, megnehezítik szárnyait s a IV. posthumus kötete, melyben a logikai érték tanát vizsgálja, gigászi küzdelem saját magával, fenséges harca a mindenek felett urrá lenni akaró Én-nek egy még nagyobb Én-nel, a Nagy Én-nel, a világszellemmel, az örökkévalósággal. Meghatóbb és drámaibb küzdelmet, mint amilyen e IV. kötet megalkotásánál szerzője lelkét átjárhatta, keveset ismerek. Rekedtté válik a hang a küzdelemben, a polemikában a nagy mélység előtt, melynek átugrása teljes lehetetlennek látszott a szubjektivizmusnak lábaira nehezedő súlyai miatt. A kinzó kérdést, hogy miként lehet az öntudat az abszolút értékek hordozója, mikor maga relatív, törekeny és időhöz kötött, csak egy világszellem gondolatának fölvétele oldhatja meg, melynek az öntudat is egyik megvalósulása. S Böhm a világszellemnek ezt a fogalmát csodálatosképen nem Schellingtől veszi át, mint várni lehetett volna, hanem a hindu filozofiától. Kétségtelen, hogy az Ember és Világa negyedik kötetében Böhm gondolkodásának természetes, és logikai kényszerből fakadó továbbfejlődése folytán, szinte észrevétlenül, újabb alapokat keres világnézete továbbfejlesztésére. Husserlet már olvasta, Rickert első műveit nemkülönben. De az előbbiben nem tud egyebet látni, mint skholasztikus szörszálhasogatót, az utóbbiban pedig a középkori misztikának egy elkésett képviselőjét. Pedig nagyon hihető, hogy ha életét a sors hosszabbra szabja, ma már szelleme erejének rugalmasságával a modern logizmus és a badeni értékelméleti iskola tanulságait magán keresztülszűrve és kellőképpen értékelve, egy újabb művében megmutatta volna a filozofiai elmélyedés ama magasabb egységét, mely a szubjektivizmus és pszichologizmus zátonyait megkerülve s a logizmus egyoldalúságait kiküszöbölve, bevilágított volna a közeli jövő fejlődési lehetőségeibe, mint ahogy annak idején az ő Érték-elmélete. Ezt azonban nem érthette meg s így rendszere torzó, mely a lehetőségek egész világát nyitja meg a gondolkozó előtt, rendszerének látszólagos harmóniája pedig tulajdonképpen egy nagy diszharmonia, a véges Én-nek a „hátmegetti hatalommal” való nagy küzdelme, mely áhitozik a magasabb filozofiai, elvi egység után, mely az ellentétet kiegyenlíti, s a lélek békéjét, mely Értékelméletének végén még oly derűlten mosolyog felénk, — ismét helyreállíthatja.

Egészen más Pauler „rendszere”. Itt is, valamint Bevezetésében is, befejezett egész. Különösen logikájában a részletek teljes kidolgozásával tündöklök. Igazat kell adnunk Nagy József azon megállapításának, hogy az ő rendszeralkotó talentuma a modern gondolkodás egyik kivételesen nagyszabású megnyilvánulása. Tagadhatatlan az is, hogy „Bevezetés”-ében épen a rendszerre való törekvésből kifolyólag sok probléma, sőt némely disciplina is veszt abból a himporából, amely a szubjektivizmus talaján megmarad számára. A logikában azonban ez a törekvés teljes diadalához jut s e mű valóban nagy lépést jelent a „Philosophie als strenge Wissenschaft” felé, amely minden nagy objektivista és logikus lelkében élt Aristotelesen elkezdve Leibnizon keresztül Husserlig. Kétségbe nem vonható azonban, hogy ennek az imponáló zárt egységnek, amely nagy előnyei vannak, szinte épen olyan hátrányai is vannak. Itt nincsen sok nyílt ajtó, nincsenek meg a fejlődésnek beláthatatlan lehetőségei. Platon költői fantáziája megdermedt volna Aristoteles elméjének rettentő erejű rendszerező észkohójában. Platon fölvetette a platonizmus nagy kérdését az ideákban. S e nagy problema azóta ott él minden filozofus lelkében, mint „ewige Aufgabe” a maga logikai, pszichológiai, metafizikai, természetfilozófiai, etikai, esztetikai, vallási vagy más, soha ki nem meríthető vonatkozásában. Mert az idea problémája minden bölcselkedés örök problémája s minden bölcséleti disciplina centrális kérdése. Benne van az emberben, Istenben, a világ minden egyes tárgyában, valóság és mégsem az, logikai alapelv, (osztály) szóval kimeríthetetlen, mint amilyen kimeríthetetlen az, aki világgá röpitette. Aristoteles már leszögezte, megrogzította magának a problémát a maga gondolkodása szerint s beillesztette metafizikájába tisztán és világosan. Lehet, hogy az ő ideája már nagyon különbözik az eredetitől, de Aristotelesnek a maga szempontjából és az ő filozófiája szempontjából is igaza volt. Ez a két görög hős az a filozófiai gondolkodásnak máig is két nagy országútját jelöli. A feltalálás, a problémák felvetése, a „*filozofálás*” („*Philosophieren*”) beláthatatlan lehetőségeinek nyitva tartása a *Platonok*, *Kantok*, *Böhm Károlyok* útjának iránya, a precíz fogalmak, a zárt logikai gondolategységek, a „*filozofia*” *Aristoteles*-től indul ki, s az ő nyomdokain halad *Leibnizon*, *Bolzanon*, *Hegelen* keresztül. *Pauler* ez utóbbiak sorába tartozik.

A Böhm és a Pauler rendszerei tehát a filozofia két külön országútját járják. De mégis van bennük, mint ahogy minden igazi filozofiában, bármily eltérő módszerekkel dolgozik s bármily ellentétes kiindulási pontra vezethető vissza — közös vonás. Az ideáлизmusnak megtisztult, felemelő, megnemesítő fénye ragyogja be mindakettőt. Itt az *önértéknek*, ott az *igazság örök érvényének* felkutatása és megvilágítása vezérli mindkettejüket, csakhogy míg az egyik az öntudat alkotásának szemszögéből figyel meg a szellemiség időfölötti értékeit, a másik egyetemesebb szempontból: a szellemiségnek is alapját alkotó logikai törvényszerűségéből vet világot az igazság érvényességére. De vannak még jellegzetesebb egyezések is e két gondolkodó világában. Mindketten az igazság fogalmában találják meg a centrális értéket, mely a világ értelmi alkatának tartó horgonya. Böhm az Én fejlődési fokain jut el a „nemes intelligenciához” s ennek tükrében látja meg az önérték örökérvényét, Pauler egyenesen az igazság logikai szerkezetének analiziséből, a végső elvekből kiindulva építi fel a tiszta logika épületét, melyen a gondolkodás és az öntudat minden tevékenysége is nyugszik. A Böhm rendszere kiindulási pontjánál fogva színesebb és gazdagabb, a Pauleré precízebb és mélyebbre ásó. Az emberi léleknek nincs oly megrezdülése, mely Böhm figyelmét kikerülte volna, viszont Paulernél nincs olyan problema a multban, de még a jövőben sem, mely nála a maga pontos helyét és a megoldás lehetőségére bár a rámutatást meg ne találná. Böhm a lemezről kihozza a színeket, Pauler a beállítás nüanszirozott pontosságának nagy mestere.

És még egy vonás van, ami e két bölcselő közös jellemző vonása, mely egyéniségökre vet világot tudományos munkájukon keresztül s ez az, hogy az igazságra való törekvés, a „Wille zur Wahrheit” mindkettőjüknél a lélek mélyein rejtőző ethikai gyökérből fakad, illetve ethikaivá nemesül. A filozofálás egyiküknél sem kenyérkérdés avagy érvényesülni törekvés, sem nem erőlködés és okvetetlen alkotni akarás, hanem magasabb lelki szükség és pedig oly irányban, mely mindkettőjüket akarva nem akarva az élet egy magasabb, nemesebb, ethikai felfogásához vezet. Ez Böhmnél, a szubjektivistánál az életében és műveiben is megnyilvánuló zárkózott, igazi Herrenmoráljában, Paulernél, kinek első nagyobb műve ethikai volt, a tudománynak és a tudományos munkának legmagasabb morális felfogá-

sában és kezelésében nyilvánult meg. S ennek a felfogási módnak köszönhető, hogy e gondolkodók egyikénél sem találhatók meg azok a szélsőségek és filozófiai velleitások, melyek itt ott nagy írók műveiben és véleményeiben felütik fejüket. A materializmusban, atheizmusban, pragmatizmusban, pesszimizmusban s más ilyen vagy ezekkel ellentétes irányú világnézetben is oly gyakran feltűnő kilengéseknek egyiknél sincs semmi nyoma. Mindig tudósok és mindig magaslaton állanak.

(Befejezése a következő füzetben.)

Dr. Varga Béla.

ADALÉKOK ERDÉLY RÉGI TÖRTÉNETÉHEZ.

I.

Cibinium, Szeben, Sibiu és a székelyek.

Mi tűrés, tagadás benne, bizony nagyon rám férne a dr. Karácsonyi János 100 körmöci aranya! (Lásd: E. I. Sz. II. 167 l.) De hát szent igaz, hogy én olyan hiteles, XII.—XIV. századbeli írást nem tudok felmutatni, amelyben akár a Cibiniensis arx, akár a Castrum Cibiniense, vagy Cibinburg előfordul. Ám, ha jól emlékszem, én ezeknek a kimutatását nem is tartottam szükségesnek. Még pedig azért nem, mert én megelégedtem avval a két szavahihető adattal, amelyre *nyelvészeti* fejtegetésemet fölépítettem. Mert én nem történelmi tanulmányt akartam írni, hanem nyelvészeti fejtegetést, szómagyarázatot. Ám használják föl, vagy vessék el a történettudósok, ahogy jónak látják!

Aki figyelmesen olvasta el cikkemet, az tudja, hogy én nem állítottam azt, hogy a szászoknak hét városáról nevezték el Erdélyt Siebenbürgennek, mert hiszen éppen azt fejtegetem cikkemben, hogy e névnek *sieben* része *népetymologia* útján keletkezett. S hogy ez lehetséges, azt itt most nem szándékom bizonyítani. Melich János nyelvtudósunk a megmondhatója, hogy efféle igenis lehetséges (vö. E. I. Sz. II. 31. l.). S aki az én vitás cikkemben csak egyetlenegy *Cibinburg*-ot is talál, annak én rögtön fizetek *egy* (de csak *egy!*) aranyat. Mert engedelmet kérek, Karácsonyi engem avval vádol meg, hogy a nem létező *Cibinburg*-ról beszélek. Hogy én honnan tudom, hogy *Cibinburg* nevű vár létezett? Biz én sehonnan sem tudom. Én csak azt tudom, hogy régi latin okleveleink *Cibinium*-ról tesznek említést, valamint azt is tudom, hogy *Sibenburg* igenis — létezett! Még pedig nemcsak mint vár, vagy város, hanem mint országrész,

tartomány. Mert a szászok, németek, mint a nürnbergi Schedel is, tehát tudták, hogy pl. Brandenburg, Mecklenburg nemcsak vár, hanem egész tartomány. S ez a tartomány-név fennmaradhatott később is, amikor már a város maga a *Hermannstadt* nevet viselte. A magyar *Szeben* s a román *Sibiu* azonban azután is megőrizte az ősi elnevezést. Hogy az ősi latin *Cibin* és a szász *Siben* meddig dívott, azt én nem tudom; azt is elhiszem, hogy a tatárjárás előtt a szászoknak nem volt váruk, de a tatárjárás 1241.-ben volt, Schedel geográfus pedig 1493.-ban (ha talán megkésve is) emlékezik meg *Sibenburg*-ról, még pedig nem is a városról, hanem a tartományról, a másik enemű tartomány-névvel: *Wortzland*dal együtt. (A brassai *Cenk-en* is *Burg* „vár” állott: E. I. Sz. II. 171.) S az a „tudatlan” Schedel még arról is tud, hogy merre volt az akkori *Transsilvania*. A bécsi egyetemi tanulók „terra septem castrensium”-a éppen a szász „Sibenburg”, Siebenburgen” elnevezést igazolja.

De semmi szófia el nem vitathatja régi (s tudtommal hiteles) latin okleveleink *Cibinium*-át. „A *Cibin* folyó partján letelepedő szászok a vidék fölött emelkedő hegyen építették Szibin várát; róla neveztetett el azon város, mely okleveleinkben jó ideig *Cibinium*, utóbb villa *Hermanni*, *Hermannsdorf*, *Hermannstadt* néven fordul elő.” (*Pesti Frigyes*: „Az eltűnt régi vármegyék”, II. 12. l.) Valamint nem vitathatja el a nürnbergi *Schedel*nek 1493.-ban följegyzett *Sibenburg* tartományát sem. Es semmi filozófia el nem vitathatja az 1659. május 24. — június 25.-diki szászsebesi országgyűlés végzéseinek harmadik artikulusában levő ezen pontot: „A szászország insigneja legyen hét kolcsos város, környül való írása; *Sigillum nationis Saxonicae*”. Tehát „a magyar királyoktól épített hét vár”-ról nem lehet itt szó!

S most engedjen meg nekem dr. Karácsonyi még egy idevágó kérdést. Honnan eredt a Hunyadiak *Sibinyáni* „erdélyi” elnevezése? Vajjon nem a régi *Sibin*-ből származott-e?

Ami pedig a megbízhatóságot illeti, én igazán nem tudom, hogy miért ne volna megbízható az említett magyar okleveleknek és *Schedel*nek tanúsága, s miért volna megbízhatóbb mások tanúsága? S miért ne higgyek én dr. Borbélynak, aki a magyar „hét vár” elnevezésről nem tud, s miért higgyek dr. Karácsonyinak, aki szerint az a hét vár „a magyar nemzet *discóségét*” hirdeti? Hiszen a tatárjárás előtti „septem castra” a „hét vár-

megye” latin megfelelője (E. I. Sz. I. 180.), ellenben a bécsi egyetem későbbi (XIV. századi) „terra septem castrensis”-a a német „Sibenburg, Siebenburgen” latin fordítása.

S miért lenne Aeneas Sylvius és Oláh Miklós „tudatlan”, s a szászsebesi országgyűlés végzése „tévedés”? Miért ne lehetne inkább a *néphagyományok* szentesítése? Azt sem tudom, hogy miért lenne Nagy Géza, ez az elmélyedő tudós, „mindig lidércfény után futkosó”, midőn maga a tisztelt cikkíró is „a magyar nemzet dicsőségét” emlegeti?

Úgyvagyok az „eszegel” névvel is. Ibn Rosztech *arab* geografusnál a mássalhangzók olvasása helytelen. Gardézi *perzsa* írónál viszont — úgy tudom — a magánhangzóké. Vajjon hol van itt az igazság?

Én azonban nem Roeszler, Hunfalvy, Pauler, Nagy Géza megállapításait „fogadtam el”, hanem Melich Jánosnak a *nyelvtudósnak*, alapos nyelvészeti kutatásaira támaszkodom, midőn azt a véleményemet kockáztatom meg, hogy nagyon „valószínű” a székelység török eredete, még pedig *bolgár*-török eredete. Mert az ma már kétségtelen, hogy azon a tájon bolgár törökség telepedett meg; s miért ne magyarosodhatott volna az el, mint ahogy más része elszlávosodott? Bolgár név a *Küküllő*; s talán a *Fekete-ügy* nem a bolgár *Karasu* mása-e? (Vö. *Cerna voda*, E. I. Sz. II. 32.)

Ha maga a „székely” név nem az „eszegel” név utóda is, az se baj. Majd megfejtí más, nem „elvakult” kutató. Elvégre nekem igazán mindegy, hogy *Cibin*, *Sibenburg*, meg *eszegel* volt-e valaha, vagy nem volt-e? Majd eldöntik azt a történet-tudósok. Számomra csupán egy a fő: az *igazság*. De az az igazság, amelyet be lehet bizonyítani. Az előtt meghajlok. Hal-lottam én már olyat is, hogy Trója csupán Homérosz „mesé”-je, míg Schliemann ki nem ásta. Sőt, hogy maga Homérosz sem élt soha, akárcsak az angol Shakespeare. Én csak annak örven-dek, hogy ime, végre mégis megindult egy eleven és aktuális tudományos gépezetnek vígan kattogó kereke.

Steuer János.

II.

MÉGEGYSZER „SIEBENBÜRGEN”.

Fenti címen az E. I. Sz. 1925. évi 4-ik számának 172-ik oldalán közölt tanulmányba értelemzavaró nyomdai hiba csúszott be. Az itt feltételezett 7 vár a következő volt: 1. *Klausenburg*. 2. *Thorenburg*. 3. *Kokkelburg*. 4. *Schässburg*. 5. *Marienburg*. 6. *Törzburg*. 7. *Cibinburg*. Szerk.

Nemes József úrnak szóban levő tanulmányára vonatkozólag az alábbi hozzászólást kaptuk:

Nemes József új ötletére „Siebenbürgen” eredetéről ezeket válaszolom. Ne tessék a régi kereskedőket olyan tudatlannoknak tartani, hogy 6—7 hegyláncot megmásztak avégből, hogy Danzigból Várnába jussanak, holott ők ezt az utat síkon és vizen kényelmesen megtehették. Ha külföldi könyvekhez nehéz hozzáférni, tessék elővenni Jorga Miklósnak: *Studii istorice asupra Chiliei și Cetatei Albei* c. Bukarestben 1900-ban megjelent művét s abból is megláthatja, hogy még a XIV. században is Cetatea Alba, Jászvásár (Jassy), Szucsava, Kemeniez, Lemberg (Ilyvó), Wladimir, Danzig városokon keresztül ment a kereskedelmi forgalom a Fekete- és Keleti-tengerek között (82, 83, 301).

Különben is a Nemes úrtól felsorolt várak közül Törcsvár csak az 1375—77. években épült (Urkundenbuch zur Gesch. d. Deutschen in Sieb. II. 480.). Nagyszebenben pedig soha se volt vár. Az pedig bizonyos, hogy a *terra septemcastrensis*, azaz *Siebenbürgen* már 1200-ban, tehát a későbbi szászföldön épült várak keletkezése előtt ismeretes volt. Minek erőlködni tehát megint új és egész Erdély területére semmi joghatósággal nem bíró várak kitalálására, mikor egész Erdélyben 1211 előtt csak az parancsolt, akinek hivatalos neve a magyaroknál *gyula*, a szlávoknál *vajda* vala. Ezt nevezték latinul *princeps septem castrorum*-nak, németül *Herzog von Siebenbürgen*-nek s ebből rövidült meg a Siebenbürgen.

A legrégebb, Erdélyt említő oklevél, a zabori kiváltságlevélnek *princeps Ultrasylyvanus* kifejezése s az, hogy Vajda Szentivánt még 1332-ben is *villa Principis*-nek írják, mutatja az erdélyi vajda nagy hatalmát (Monumenta Vaticana Hungariae I. 104.). Már pedig az csak nem kétséges, hogy ő a hét, magyar katonaságtól őrzött váraknak (Szolnok, Doboka, Kolozs,

Torda, Küküllő, Fejérvár, Hunyad) volt kormányzója és az azokhoz csatolt seregeknek volt vezére, németül: *Herzog*-ja. Méltán hívták tehát őt németül *Herzog von Siebenbürgen*-nek itthon is, külföldön is s ennél fogva a *Siebenbürgen* név csakis az ő akár népies, akár hivatalos elnevezéséből származott.

Dr. Karácsonyi János.

III.

FENNMARADT-E A RÉGI MAGYAR NYELVBEN A GEPIDA NÉV NYOMA?

„A székelyek ősei és a székely-magyarok” című értekezésemben azt állítottam, hogy a magyarok 896-ban végleges hazájukba való beköltözésükkor itt találták a gepida nemzet maradványait.

Azt vethették volna egyesek ellen, hogy akkor miért nincs ennek nyoma a régi magyar nyelvben, különösen a régi magyar helynevekben? Merő igaz, hogy a besenyők és olaszok (vallonok) is beleolvadtak a magyarokba, de ittlakásuk emléket fentartotta a sok Besenyő, Olaszi helynév. — Miért nincs Gepida vagy Gepid helynév?

Először is azt feleljük erre: abból, hogy a külföldiek és más nemzetbeliek gepidáknak írják a 454—468-ban itt uralkodó germán nemzetet, nem következik, hogy ez önönmagát is úgy hívta. A német nem nevezi magát németnek, hanem *deutsch*-nak, viszont a német hiába hív bennünket *ungarn*-nak, mi mégis *magyarnak* tartjuk magunkat.

Azután pedig az bizonyos, hogy a honalapító magyar nem a nyugat-rómaiaktól, se nem a taliánoktól vagy a latin-frankoktól hallotta a gepida nemzet nevét, mert hisz azok akkor már messzire laktak Magyarországtól. A régi Pannonia 527-től 546-ig a már görögül beszélő és író kelet-rómaiaké, 546—568-ig a longobárdoké, 568-tól 796-ig az avaroké volt, azontul pedig 898-ig a szlávok lepték el.

Ha már most megvizsgáljuk a VI—VIII. századbéli görög szerzők (Menander Prokopitheophylakt) műveit, azt látjuk, hogy ezek nem gepidá-nak írják e nemzet nevét, hanem *Γηραις*-nak

latinosan átírva Gepaes-nak. A gepida szó, csak a Gepaes görög többesiből, a Gepaides-ből elvont, új alak.¹

Csakhogy a VII. században a görög ember a Γηπαίς névben álló η (ita, éta) hangzót már nem é-nek, hanem hosszú í-nek ejtette ki. Tőle tehát az a szláv, amely épen az 500-ik évtáján kezdett költözni először az Alduna és Kárpátok közé, azután a Balkán-félszigetre, nem e hanem í hangot hallott és vett át a Γηπαίς első szótagában.

De továbbá az is bizonyos, hogy a görög Γ (g) a fenhangú e-í hangzók előtt már nem g-nek, hanem j-nek vagy legfeljebb gy-nek hangzott (v. ö. anjel, gimnázium.) Tehát csak régi írásmód volt a VI—VIII. század görög tudósainál a Γηπαίς alak, valóságban az akkori kiejtést lehetőleg utánozva Jíp-nek hangzott a nemzet neve az V—VIII. századbeli görögök ajkán s így vették át tőle azt a szlávok is.

De ugyancsak a szlávok a görögből átvett s az iota (J) után következő (ita, éta = η) hangokat csakhamar összevonták, mert ők egyáltalában a gyors kiejtésre törekednek, egy rövid í hangba. Csattanós bizonyossága ennek, hogy a görögből átvett Ιησους név a görög-keleti szlávoknál Iszusz lett.²

Ha már most e törvényt alkalmazzuk a Jíp névre, akkor ennek a szlávok ajkán Ip-ra kellett változnia s ime így alakban feltaláljuk a régen jórészt szlávoktól lakott Kraszna megyében. Ott van a Berettyó-völgyében Nagyfalutól nyugatra Ip falu. Régen Ipu-nak, később rendszeren Ip-nak, ujabban a magyar, első szótagra eső, hangsúly miatt Ipp-nak is írják.

Mivel pedig a gepidák, vagyis az ősmagyaroktól jipoknak, ipoknak hallott lakosok germán eredetűek voltak, természetesen, hogy Ip első ismert lakosai germán neveket viselnek. Így 1208-ban az Ipon lakó királyi bölény-vadászok tizedesét Mars-nak hívták,³ 1213-ban pedig az egyik idevaló vádlót Perman-nak (új németiséggel Bärman) írják. A falu bírása ugyanekkor Joachim nevet viselt.⁴

Az ípi bölény-vadászok foglalkozása nagyon jól illik ahoz, amit már 1904-ben is állítottam és bebizonyítottam, hogy a székelyek eredetileg erdők mellett lakó s azok tisztásain jó-

¹ Stritter: Memoriae populorum. I. 381—850. II.

² Melich: Szláv jövevényszavaink. II. 93. 187.

³ Váradai tüzesvaspróbalajstrom. 330 szám.

⁴ U. o. 156 sz.

szágaikat legeltető pásztor-népek voltak. Azért választotta ki a király már 1208 előtt közülök az ő bölény-vadászait, mert az ilyen erdőt járó népség ismerte a bölények búvóhelyeit és nyársaival vagy hajító dárdáival el tudta őket ejteni. Úgy tudom, hogy az utolsó bölényt is székelyek ejtették el 1717-ben, a csiki havasokban.

Ip helynév tehát emléke a régi gepida, helyesebben jip nemzetnek.
Dr. Karácsonyi János.

I R O D A L O M .

1. **Pálffyné Gulácsy Irén:** *Förgeteg.* Regény.
2. **Pauler Ákos:** *Böhm Károly emlékezete.*
3. **Dr. Tavasz Sándor:** *Világnézeti kérdések.*
4. **Gertrud Bäumer:** *A lelki krízis.*

1. **Pálffyné Gulácsy Irén:** *Förgeteg.* Pályadij nyertes regény.

A lecsatoláskor Erdély hegyeihez egy darab Alföld is szakadt. Ezt az Alföldet képviseli az erdélyi irodalomban P. Gulácsy Irén. A sok székely és székelyeskedő írás közt valószínűleg üdítőleg hatnak az ő Tömörkény vágású novellái, a maguk nehézkes, egy kicsit önző, de jószívű, kevés, de találó szavu parasztjaival.

A jeles írónőt eleddig e novellák s két szindarabja után ismertük és becsültük. Most *Förgeteg* című regényével lép az erdélyi olvasó közönség elé.

Régi sor, hogy a novellisták jó része, ha regényírásba fog, megbukik. Legtöbbjük képtelen a bonyolultabb események elmondását egy uralkodó eszme szolgálatába egységesen beállítani; a még oly szépen kifaragott kövekből sem tudnak egy harmonikus hatású, művészi épületet emelni.

Örömmel állapítjuk meg, hogy P. Gulácsy Irén e tekintetben dicséretes kivétel.

Regényének vezérgondolata nagy és szép: a szerepét lejátszott magyar főúri osztály összeolvadása dolgozni tudó és akaró középosztállyal. Ennél fölségesebb és időszerűbb problémát manapság magyar író nem tűzhet maga elé.

A regény főalakja Erzsébet, egy paraszt származású, de külföldi iskolákban kiművelt leány, kit sorsa ismét visszavet a föld népe közé. Megismeri és megéri a parasztok földéhes természetét, de nem tudja megszokni, megszeretni a durva

embereket. Finom lelke üdülést keres. Megismeri a szomszéd városban lakó dúsgazdag, már idős, de még mindig daliás herceget, kinek birtokából egy részt az Erzsébet nagyszámu parasztkonsága tart bérben. Az érzéki hercegnek szemet szúr a gyönyörű leány. Utána veti magát, de egyelőre elmarad a kaland. A herceg gyűlöli az önérzetes paraszti népet, újjat húz velük s a további bérletből kitiltja őket. A végsőkig elkeseredett parasztok erre elvakultan betörnek a herceg egyik erdei mulatójába, hogy az ott tivornyázó herceggel leszámoljanak. De Erzsébet látja a fürgeteg készülétét s megelőzi rokonait. Éjnek idején a kéjlakhoz rohan, kihivatja a herceget s magával vonszolja egy kutyaól padlására. Így a feldühödött emberek csak a herceg orgiázó társaságán tölthetik ki bosszújukat. A zendülést a karhatalom elnyomja, a herceg megmenekül. A kutyaól padlásán töltött „násznak” gyümölcse lesz. Erzsébet a szülésbe belehal. Elpusztul, mint egy buzaszem, amit két nehéz malomkő, a paraszti és főúri rend két malomköve felörlött. A herceg felnőtt fia pedig, egy a modern kor eszméitől fűtött, ábrándos ifju, „egy bukott, bűnös rendszer itéletülő maradéka”. Erzsébet ideális imádója az újszülött csecsemőt karjára veszi s halott ideáljának erős fogadást tesz, hogy a gyerekekből egy távoli, előítéletektől ment országban, munkás, dolgozó embert nevel. A gyermek neve: „Új Generáció”.

E gyarló vázlat természetesen nem adhat fogalmat a munka művészi felépítéséről. Mert e regény igazán nagy művészettel van megalkotva. Az események minden mozzanata, a történet minden alakja szorosan hozzátapad a vezérgondolathoz. A mese végig érdekfeszítő. Nyelve kifejező, öntudatos, kiforrott; a modern, de azért tősgyökeres magyar elbeszélő nyelv.

Alakjai közül legsikerültebbek a parasztok. Van egy paraszt legény, Erzsébetnek távoli rokona, Vince. Ennek markáns alakja, mintha márványból volna kivésve. Az ő szófukar, nehézkes, goromba természete merőben idegen az erdélyi jellemtől. Törül metszett alföldi. Ennek az alaknak nagy szerepe van a történetben. A faragatlan paraszt eleinte feneketlen gyűlölettel nézi Erzsébetet, de lassacskán beleszeret. Páratlan művészettel van rajzolva a legény ébredő szerelme, ügyefogyott, esetlen, sokszor humoros széptevése. Világért sem akarná, hogy észrevegyék gyengéjét. Hogy ő? Már mint ő? S csúnyát káromkodik egyet. De azért ügyetlenségében lépten-nyomon elárulja magát. A

herceg ellen támadt fürgetegnek ő a villáma. Éget, pusztít, ront, zúz, mint az istenitéletje. És amint megtudja, hogy éppen az ő úri szerelmese rejtette el a gyűlölt nagy urat, megszökik a csendőrök elől. Hónapokig bújdokol csak azért, hogy a leányt egyszer kezére kaphassa s vele leszámolhasson. Felkutatja Erzsébet rejtekhelyét; kilesi, mikor egyedül van. Rájaront. Már ütésre emeli dorongját, de amint észreveszi a lányon az anyaság jeleit, szédülten tántorodik vissza. Mikor pedig Erzsébeten az ijedség következtében jelentkezni kezdnek a szülési fájdalmak, örülten rohan el, segítséget hoz. De látja, hogy elkésett. Felordít, mint egy sebzett vadállat s azután megadással, szinte boldogan húzza kezére a bilincset, „mint egy mátkagyűrűt.”

E tragikus sorsu parasztnál sikerültebb alakot sem a régi, sem az új magyar irodalomban nem igen találunk.

Kevésbé sikerültek az „úri” karakterek. A herceg vonásai például határozottan torzítva vannak. S többé-kevésbé ezt mondhatjuk a főúr környezetének majdnem minden egyes tagjáról.

Erzsébet törekeny alakja is rogyadozni látszik a vállára nehezülő gyönyörű, nagy probléma súlya alatt. E leány igen sokszor túlságosan öntudatos, visszataszítóan okos. De hiszen talán nem is annyira hús és vér, mint inkább szimbolum akart lenni. Ezért nem botránkozunk meg túlságosan a kutyaól padlásán lejátszódott nászon sem. Nem kutatjuk szőrzsálhasogatva, vajjon lélektanilag lehető-e egy ilyen nász akkor, amikor a hímet csak az ige őrzi meg a legkegyetlenebb szétmarcangolástól. S feledjük fölvetni azt a másik, biológiai kérdést is, hogy ha már a nász mégis megtörtént, teremhet-e annak gyümölcse?

Ne tanárkodjunk. Hunyjunk szemet e néhány árnyfolton. Ne zavarjon meg az a könyv ragyogó szépségeinek élvezetében. Örüljünk teljes szívvel, hogy erdélyi irodalmunk egy ilyen jeles művel gyarapodott.

Márkos Albert.

2. Böhm Károly emlékezete. Felolvasta a Magyar Tud. Akadémia 1924. nov. 17.-én tartott összes ülésén *Pauler Ákos*.

E rövid, alig 11 oldalra terjedő emlékbeszédben szerző az Akadémia nevében áldoz az elhunyt rendes tag emlékének. Rövidségénél fogva a részletekre nem is terjedhet ki s mégis bensőséges és hű képét adja a kiváló magyar filozófus tudományos munkásságának s ebben megnyilvánuló fokozatos fejlődésének, súlyt fektetve az egészben arra, hogy Böhm gondol-

kodásának történeti helyét és sajátos értékeit kellőképpen fel-
tüntesse. Találón jellemzik Böhm egyéniségét a következő
szavak: „Böhm rendszerének legmélyét annak felismerése teszi,
hogy a mibenlétét szabadon és teljesen kifejtett Én szükség-
képpen az abszolút értékek: az igaz, szép és jó szolgálatába
szegődik s csak ebben tudja magát szabadon és teljesen
kiélni. Ez az alapmeggyőződés pedig lélektanilag csak Böhm
Károlyból, az *emberből* érthető meg. És valóban: puritán
gondolkozás, az igazság rajongó szeretete, az anyagiás érdek-
hajhászat mélyes megvetése — egyaránt kiolvashatók a
mi nagy gondolkodónk fejtegetéseiből. Izzó magyar érzése, a
magyar kulturértékeken való nevelődése ez általános emberi
vonásokon felül sajátos magyar jelleget is adott lelkiéletének.
Arany Jánosra emlékeztető tépelődése és szemérmessége,
sajátos benső szomorúsága és büszkesége a magyar életfelfogás
megnyilvánulásának tekinthetők. Irodalmi alkotásaiban nemcsak
tudományos műveket, de lelkét is reánk hagyta, mely világitani
fog mindig, amíg magyar kultúra lesz e világon.”

Kétségtelen, hogy ez az emlékbeszéd, rövidege ellenére
is, nagyban hozzájárul Böhm szellemének mélyebb megérté-
séhez, történeti jelentőségének helyes megítéléséhez, s nagy
egyéniességéhez megbecsüléséhez.

Dr. Varga Béla.

3. **Dr. Tavaszy Sándor:** *Világnézeti kérdések.* Torda
1925. 185 l.

Szerző, akinek neve ismert és jóhangzású az intelligens
magyar olvasóközönség előtt, e kötetben 32 tanulmányát adja
ki, melyek nagy része különböző lapok és folyóiratok hasábjain
immár megjelent, kettő kivételével, Az előszó világosan tájé-
koztat a tanulmányok és cikkek természetéről, amelyek „nem
tudományos karakterűek, bár tudományos kutatások eredményei.”
Nem akar a kérdésekbe tulságosan szakszerűen elmélyedni,
hanem perspektívát, szempontokat kíván adni elmélyedni szerető
lelkek számára. Készséggel állapítjuk meg, hogy ezt a célt
valóban, hiven és kellő rátermettséggel szolgálja.

„Világnézeti kérdések” címet ad szerző művének s való-
ban e kérdések teszik műve gerincét, mert úgy érzi, hogy
mindenféle tekintetben zilált és lelkében széttöredezett korunk-
nak szüksége van útmutatóra, hogy a helyes irányt, a lelki
egyensúlyt el ne veszítse, hogy világnézetest teremtsen magának.
Hogy ilyen kérdéseket tárgyalhassunk és megoldhassunk, ahhoz

szükséges korunk lelkének ismerete és az uralkodó jelszavak helyes értékelése. Tavaszynak e kérdésekhez valóban finom érzéke van s ha ebben a tekintetben tovább dolgozik, sikerülni fog neki a filozófia korszerű problémáit az olvasóközönség lelkéhez közelhozni vagy mondjuk „népszerűsíteni”, ami nemcsak nagy tudást, hanem írásművészetet is föltételez. Filozófiai kérdéseknek oly könnyed és az alaposság rovására még sem menő, tárgyalása a magyar filozófiai irodalomban még eddig senkinek jobban nem sikerült, mint neki.

Természetes, hogy e cikkek sem magukban, sem összevéve, nem adnak egy, a tudomány szigorú módszerével felépített s a végső alapokra visszamenő filozófiai „rendszer”. De ez, mint láttuk, nem is volt céljuk, mert a szerző igen helyesen jegyzi meg, hogy a legmélyebb kérdések alapos, nyugodt feldolgozására sem időnk, sem alkalmunk, sem olvasóközönségünk nincs. Azonban összes tanulmányain, csaknem kivétel nélkül, végigvonul egy irány, egy gondolat, mely jellemző a szerző világnézetére s ez: a tiszta szellemiségnek, mint egyedüli és legfőbb értéknek megvalósítására való törekvés. A szellemiség az emberi élet legmagasabb szintje, az erkölcsi szabadságnak, a vallásos emelkedettségnek, a dolgok és viszonyok helyes, mindig a legmagasabb célok szolgálatában álló értékelésének megvalósultságát jelenti. E harmadik sík topografiájához ad egy-egy vonást a szerzőnek csaknem minden tanulmánya. S ez a levegő, ha ritka is, de jóleső, üdítő és könnyebbülést okozó, napjaink vastag és miazmás levegőjében.

A szellemiségnek, mint az emberi élet legmagasabb szintjének fölfedezése Kantnál s már előtte is megvan. Értékelméleti szempontból Böhm Károly emelte ki, de erre irányul Eucken „noologismusa” is. Mindezek hatása visszatükröződik szerző felfogásában, de mindig egyénileg és mindig a kor aktuális kérdéseire vonatkoztatva. Szerző az ő mestereitől azt tanulta meg s azt olvassa ki belőlük, ami az ő sajátos egyéni és lelki készségeinél fogva őt leginkább megragadja: a világnézet felépítéséhez szükséges elemeket, melyeket aztán, mint megértettet, a maga lelkéből újjáteremt. A nagy theoretikus kérdések főként annyiban érdeklik, hogy egy tisztult, emelkedett szellemi világnézet kiépítését mennyiben segítik elő s e tekintetben a naturalizmus és monizmus találó kritikáját adja. Az élet, a világnézet nagy kérdései érdeklik elsősorban s bár hangsúlyozza,

hogy a világnézet biztossága és megalapozottsága, attól függ, hogy a végső, transcendentális kérdésekkel szemben milyen álláspontot foglalunk el, — egész munkásságán meglátszik, hogy ő ezeket csak előkészítőnek tekinti az előbbi cél megvalósításához. A filozófiázásnak ez a „praktikus” vonása, a XIX. sz. utolsó évtizedétől kezdve jellemző korunk sok gondolkodójára Európában és Amerikában egyaránt s mindenestre ez az út az, mely a filozófiát a szélesebb rétegek számára élethatalommá teheti. Ez a szempont azonban sohasem fogja fölöslegessé tenni a teoriák teoriájának minden praktikus célzattól mentes művelését is.

A mi a részleteket illeti, a tanulmányok eszmeköreik szerint három csoportba oszthatók: általános világnézeti, alkalmazott világnézeti, illetve kulturfilozófiai és más vegyes tartalmu cikkekre.

Az első csoportban legértékesebb „A szellemi élet lényege és módjai”, valamint „A létfölötti élet értelme” címűek, melyek leginkább világot vetnek a szerző sajátos álláspontjára, egy új világnézet csiráit hordják magukban, mely megfelelő átgondolás és alapos kidolgozás esetén terebélyes fává nőheti ki magát. „A tények világa és a tények hatalma”, valamint „Az igazság és az igazságok” címűben már homályos a „tény” „a tapasztalat” és az igazság fogalma egyaránt. Abból, hogy „az igazság az egyetemes valóság ősjelentésének eszményi képe”, nem igen nyerhetünk még a további fejtegetés alapján sem világos képet. Ugyanez áll az említett többi fogalmaknál is.

A második csoportban rendkívül értékes: A kultura lelke c. tanulmány, itt az „eszmény” tartalmának pontosabb kifejtése volna kívánatos. „A socializmus lelki rugói”-val kapcsolatban szerző figyelmébe ajánlunk egy neki kiválóan alkalmas témát t. i. a socialis faktorok egymásra hatásának történelmi és lélektani szempontból való megvilágítását. Ez még mindig elintézetlen kérdése az értékelméletnek is. Úttörőnek tartjuk „Az erdélyi magyar szellemiség” című cikket. Ez a tanulmány s ezenkívül még egy pár, melyek az erdélyi magyar néplélek és általában a népkultura fogalmának elemzését nyújtják, a mi viszonyunk között kétszeresen fontosak és becsesek s szerzőt, mint hivatott speciálistát, e tekintetben való további dolgozásra kötelezik. Amint a 102. oldalon mond a keresztény kegyességről, örömmel aláírjuk s szerzőt e soraiban, ha

nagyon meg nem haragszik, liberális gondolkozásának látjuk.

Még talán sok mindent tudnánk mondani a részletek erényeiről s esetleg apró tévedéseiről. De szem előtt tartjuk Goethe szavát: „Immer strebe zum Ganzen”. Már pedig az „egész” jó és sikerült. Szerző helyesen cselekedett, hogy szét-szort tanulmányait így összegyűjtve is kiadta s ezáltal könnyebben hozzáférhetővé tette. Szolgálatot tett a művelt magyar közönségnek, elsősorban az erdélyi, de az általános magyar kulturának is vele. S midőn e kulturtettet neki megköszönjük, ajánljuk művét a megértő közönség figyelmébe s kérjük, hogy a megkezdett úton és csapásokon haladva, ne szűnjék meg nekünk ismét és ismét világot gyujtani a sűrű ködben, mely világnézetünk helyes irányban tartását annyira megnehezíti.

Dr. Varga Béla.

4. Gertud Bäumer: *A lelki krízis.*

Mult év decemberében Gertrud Bäumer, a ma élő német nők legkiválóbbika, „A lelki krízis” címen könyv alakban kiadta az utolsó évek folyamán „A Nő” és „A Segítség” folyóiratokban megjelent írásait. E cikkek 3 csoportot alkotnak: Ingó alapok, Küzdő erők és Ami nem mulandó.

Az első részben Medusa fejként tartja elénk e mi isten-telenné vált, agyon organizált, sívár, gyűlölködő világunk képét, — melyben az ember elvesztette abba vetett hitét, hogy az élet értékének emelése csak törvényekhez kötve legyen lehetséges. Művének e fejezetei egészen Walter Rathenau; „Zur Kritik der Zeit”, még háború előtti könyvére emlékeztetnek. Ott találjuk hasonlóan megkapó leírását a mi léleknélküli gépkorszakunknak; de a G. Bäumer írásai e mechanizálódott világ-háború és összeomlás utáni kétségbeejtően fokozódott tragikumát tárják elénk, feltéve az Élet vagy Halál nagy kérdését.

Igaza volt-e Rousseau-nak, midőn kétségbe vonta civilizációnk áldásait? — Igaza van-e Gandhinak, ki ma tör pácát a mi európai kulturánk felett. És a modern német asszony „Nem”-mel felel. A Naumann programját hirdeti, ki a technika vívmányaiban népművelő és lélekemelő eszközöket látott, ha azokat egy szellemiekben gyökerező szociális akarat tartja a kezében.

G. Bäumer már a bevezető szavakban jelzi, hogy bármily különböző hatások, remények, vagy hangulatok pillanatainak szülöttei is legyenek írásai, egytől-egyig azon nyugati szellembe

vetett hitet szolgálják, mely meg nem vénhedett, sőt még forrongóan fiatal és amely, a jelennek szellemi kríziséből, mely mindeneket érint és amelyben olyan sok a tévelygés, fel fogja küzdeni magát, mert egy még testet nem öltött Eszme eleven teremtő erejével bír!

Ime ez a gyakran férfias tudással, de mindig asszonyi megérzéssel megírt könyv lényege, talán felelet is akar lenni a Spengler világszerte vitatott művére.

E célt szolgálja: „A kelet és az európai szellem” című cikke, melyben Dante és Dostojewski alakját, mint e két különböző világnézet legjellegzetesebb incarnatióját állítja szembe egymással.

Bár gyakran a jelenlegi német viszonyokról ír, minden problémából annyira az örökké lényegest emeli ki, hogy mindig általános érdeklődésre méltó.

Megértő, de el nem fogult anyaisággal beszél az ifjúsági mozgalmak erejéről és gyengeségeiről. A fiatalok politikai téren elkövetett szertelenkedéseiért pedig, az öregeket vonja felelősségre. Egyik legszebb fejezete: „A német ember kialakítása”, melyben bebizonyítja, hogy az utolsó időszakban honfitársai milyen téves realizmus jármába kerültek, midőn a világ legkülönbet teljesítő szakmunkásaivá nevelődtek, de úgy, hogy e révén emberi értékük csökkent.

Gyönyörűek a fejezetek, melyekben a nőmozgalom krízisét tárgyalja, hiszen ez az ő tevékenységének igazi mezeje. Véleménye szerint frivol kivánság a mai világtól, hogy a nőnek a családi életet melegebbé kellene tennie, midőn éppen a gépek rithmusa ragadja őt is ki otthonából, hogy szolgáljon törvényeket, melyek éppen azért olyan léleknélküliek, mert ő neki nem volt része megalkotásukban. Szeretne egy egészséges gyökerekkel bíró női aktivizmust felkelteni, mely millió és millió asszony-akaratból előteremtse a világ átformálásához szükséges női elemet. E célból nem külső sikereket óhajt, több rangot és jogot, hanem szellemi elismerést, intenzív lelki térfoglalást. Így alakulna ki a férfi és nő kulturközössége, mely mint a világ két fő alkotó eszméjének egyesülése, az emberiség magasabbrendű produktivitását jeleltené.

Rendkívül érdekes az „Ingó alapok” sorozatának 2 utolsó közleménye, melyek „Az egyház krízis”-ét és a Protestáns sorsdöntő óráját tárgyalják. Élesen megkülönbözteti a protestáns eszmét a protestáns egyháztól; utóbbiról szigorú kritiká-

val megállapítja, hogy dogmáit erősítve életképességét aláásta.

Az utolsó „Ami nem mulandó” felírású csoport nem az Életörök értékeiről szól. Azt a minden dogma feletti vallást hirdeti, mely a kereszténység alapfogalmául szolgáló „Örök élet” eszméjében a művészet, természet és tudomány minden igazságát összefoglalja. „Örök élet” alatt azonban nem a vég nélküliséget, hanem az élet örök értékű voltát értve.

Ez a Goethe vallása, a germán szellem megnyilatkozása, mely a kereszténységgel a természet örök titkát, a Kosmos eszméjét egyesítve, a tér és időnélküli Élet lüktetését saját szellemében és erejében érzi!

E német vallást bővebben is kifejti Hölderlin Empedoklesét részletesen tárgyalva s egyuttal a saját népe jobb jövőjébe vetett hitének kifejezést adva.

E könyvet olvasva, Ibsen: Peer Gynt-ja utolsó részének néhány verse jutott eszembe. Midőn Peertől számon kérik, hogy hol és hogyan töltötte életét és ő nem tud válaszolni, Solvejg mondja ki helyette a megváltó feleletet.

Ha majd a jövő számon kéri a mai sok különböző egyéni úton üdvöt kereső német Peer Gynt-tól, hogy hol és hogyan töltötték el földi életüket, Gertrud Bäumer joggal megválthatja őket feleletével: „Én nálam: hit, remény és szeretetben!”

Kauntzné Engel Ella.

SZERKESZTŐI ÜZENET.

Reményik Sándornak „Egy eszme indul” c. verskötetével kapcsolatban Reményik egész költészetéről dr. Borbély István ír részletes tanulmányt, mely folyóiratunk szeptemberi füzetében fog megjelenni.

Szerk.

Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája.

(1919—1924.)

II. közlemény.

2. Szindarabok.

a) *Eredetiek.*

Abonyi Lajos. A betyár kendője. Népszínmű dalokkal 6 felvonásban. Műkedvelők számára átdolgozta: Rass Károly, Cluj-Kolozsvár, 1924. K. 8-r. 140 l. A „Magyar Nép” kiadása. Minerva R. T. (A „Magyar Nép” könyvtára. Szerk. Gyallay Domokos. 4—5. sz.)

Andrási Tivadar. Utazás Bergengóczyába. Ifjusági szindarab 5 felvonásban. (Német eredetiből átdolgozva.) Sepsiszentgyörgy, 1922. 8-r. 30 l. Jókai kny.

Ágoston Ignác. Megtalált boldogság. Karácsonyesti családi kép. Dicsősánmártin — Dicsőszentmárton, 1924., k. 8-r. 14 l. Erzsébet kny. rt.

Bárd Oszkár. Silvio lovag. Dráma 3 felvonásban Kádár Imre előszavával. Cluj-Kolozsvár, 1921. 8-r. 78 l. Lapkiadó rt. kiadása és nyomása. (Napkelet Könyvtár 1. sz.)

Bonyhai Ádám. Régi erdélyi hangok. Jelenetek a történelem kárpitja mögöl 3 felvonásban. Târgu-Mures, 1923. 8-r. 85 l. Benkő kny.

Fodor István. Az eladó birtok. Énekes színjáték 1 előjátékkal 3 felvonásban. Mikszáth Kálmán hasoncímű novellája után színre írta: — Zenéjét szerzette: Békeffy Mihály.

Targu-Mures-Marosvásárhely, 1923. 8-r. 69 l. Benkő kny.

Gara Ákos. A jó Gorilla. Szatirikus komédia 1 felvonásban. A boldogtalan Faun. Szimfónikus költemény. Nagyvárad, 1919. 8-r, 32 l. Sonnenfeld Adolf rt.

Giszkalay János. A titok. Kis dráma. Cluj, 1922., k. 8-r. 39 l. Kadima rt. kiadása és nyomása.

Gyalui Jenő. Atyám (Mon Père). Dramolett 1 felvonásban. Cluj-Kolozsvár, 1923. 8-r. 20 l. Minerva rt.

Havas Miklós dr. Május. Három egyfelvonásos színjáték. I. Muzsikaszó. II. Remington kisasszony. III. Legenda. Satu-Mare-Szatmár (1923), k. 8-r. 103 l. Északkeleti könyvny.

P. Jánossy Béla. Halhatatlan halál. Keresztény dráma 5 felvonásban. Kolozsvár, 1922., k. 8-r. 105 l. Szent Bonaventura kny.

P. Jánossy Béla. Petőfi. Drámai kép 3 felvonásban. Kolozsvár, 1923. 8-r. 80 l. Szent Bonaventura kny. (U. o. 2-ik változatlan kiadás.)

Jávor József. Félitzenkettő. Jelenet. Nagyvárad, 1919. 8-r. 23 l. „Magyar Szó” kiadása. Nagyvárad Napló könyvmda rt.

*-gal jelöltek erdélyi íróknak Erdélyen kívül megjelent könyvei. Ahol a könyv megjelenésének helye vagy évszáma zárójelben van, azt jelenti, hogy a könyvön ezek az adatok nincsenek jelezve, tehát az összeállító kiegészítései

Kabdebó Erna. Színpad. Három egyfelvonásos. Târgu-Mures-Marosvásárhely, 1922. 8-r. 96 l. Révész Béla könyvk.

Kaczér Illés. Megjött a Messiás. Dráma 3 felvonásban. Cluj-Kolozsvár, 1921. 8-r. 100 l. Lapkiadó rt. kiadása és nyomása.

Kaczér Illés. Gólem ember akar lenni. Drámai szimbolum 1 felvonásban. Cluj, 1922, k. 8-r. 31 l. Kadima rt. kiadása és nyomása.

Kádár Imre. Az idegen katona. Játék és pszichoanalízis 1 felvonásban. Kolozsvár, 1922. 16-r. 45 l. Lapkiadó rt. kiadása és nyomása.

Kádár Imre. A százegyedik. Dráma. Cluj-Kolozsvár, 1922. 8-r. 40 l. Lapkiadó rt. kiadása és nyom.

Korda Béla és Hilf László. Bujócska. Négyfelvonásos dráma. Nagyvárad, 1921. 8-r. 56 l. Merkur könyvny.

Lengyel József. Teleki Mihály. Szomorujáték 5 felvonásban. Careii-Mari-Nagykároly, 1922. 8-r. 57 l. Kölcsey kny. rt.

Madách Imre. Az ember tragédiája. Drámai költemény. Jubileumi kiadás. Cluj-Kolozsvár, 1923. 16-r. 215 l. Lepage könyvkereskedés kiadása és nyomása.

Mihály László. Áldozat a jövőért. Színmű 2 felvonásban és 1 képben. Odorhei, 1920. 8-r. 28 l. Könyvnyomda rt.

Oláh Gábor. Jött éve csodáknak. Fantasztikus színmű négy felvonásban. Nagyvárad, 1919. 8-r. 95 l. Nagyvárad Napló nyomda rt. („Magyar Szó” Könyvtára.)

Ő az oka. Vigjáték 1 felvonásban. Murai Károly elbeszélése után színre alkalmazta: Pont. Zalau-Zilah, 1923., k. 8-r. 30 l. Seres Samu kny.

Pélyi András. A Messiás. Drá-

mai költemény 4 felvonásban, a negyedik felvonás 2 képben. Oradea-Mare-Nagyvárad, 1922. 8-r. 90 l. Kosmos kny. rt.

Rózsa Jenő—Iskohén Ignác. Szimbolumok. Cluj-Kolozsvár, 1924. 8-r. 91 l. Szerzők kiadása. Kadima kny. rt.

Szabó Imre. Orrlik és Hebbegő. Tréfa 1 felvonásban. Cluj, 1924. 8-r. 24 l. Szerző kiadása. (Kadimak ny.)

Tóth Bálint dr. Lápvirágok. Színmű 4 felvonásban. Careii-Mari-Nagykároly, 1920. 8-r. 62 l. Patria kny. kiadása és nyom.

Tóth István. Álomtragédia három részben. I. rész: Az álom-álom. II. rész: valóság-álom. III. rész: az álom-valóság. Mindenik rész 4 képben (Pelagia álma). Cluj-Kolozsvár, 1924. 8-r. 134 l. Minerva rt.

Uhlyárik Béla. Csengő. Drámai jelenet. Temesvár, 1919. Csendes Testv. kny.

Uhlyárik Béla. A paripa. Párbeszéd. Temesvár, 1919. 8-r. 9 l. Csendes Testv. kny.

Uhlyárik Béla. Emberek. Szatira 1 felvonásban. Temesvár, 1920. 8-r. 16 sztl l. Csendes Testv. kny.

Vásárhelyi Piroska. Melinda Testvér. Színmű négy felvonásban. Arad, 1920. 8-r. 24 l. Aradi nyomda R. T.

Vidor Gyula. Két asszony, egy főka. Színjáték a mai társadalomból 3 felvonásban. Careii-Mari-Nagykároly, 1922. 8-r. 79 l. Patria kny.

Vidor Gyula. Étterem. Erkölcsrajz egy felvonásban. Careii-Mari-Nagykároly, 1922. 8-r. 52 l. Patria kny.

Zoltán Sándor. Az örvény. Dráma 3 felvonásban. Budapest, 1922. tavaszán. Cluj-Kolozsvár, 1923. 8-r. 104 l. Bernát kny.

b) Fordítások.

Asch, Salom. A bosszú istene. Dráma 3 felvonásban. Fordította Lukács Zoltán. Nagyvárad, 1919. 8-r. 85 l. Sonnenfeld A. rt. (Zsidó Renaissance Könyvtár 13. sz.)

Ewers, Hanns Heinz. A berlini csodalány. Színjáték 4 felvonásban. Dr. Tassy-Betz László fordítása. Cluj-Kolozsvár, 1924., k. 8-r. 186 l. Bernát kny.

Nordau, Max. Doktor Kohn. Dráma 4 felvonásban. Fordította: Dr. Löwy Ferenc. Kolozsvár, 1920. 8-r. 110 l. Az Erdélyi Zsidó Kiadó-társaság rt. kiadása.

Pailler Vilmos. Jairus leánya. Színjáték 3 felvonásban. Magyar nyelvre fordította: Mellau István tanítónőképző igazgató. Oradea-Mare, 1922. 8-r. 48 + VI. l. Szent László kny. rt.

Shaw, Bernard. Az éden kertjében. Brázay Emil fordítása. Timisoara (é. n.) 8-r. 21 l. Pán-kiadás. Gutenberg kny. (Pán Könyvtár 13. sz.)

Sophokles drámái. Magyarul Csengeri Jánostól. Kolozsvár, 1919, 8-r. I—II. k. 273., 301 l. Kiadta: Janovics Jenő, a kolozsvári Nemzeti Színház igazgatója. Lapkiadó rt.

3. Széppróza.

(Novellás kötetek, regények, mesék stb.)

a) Eredetiek.

Altay Margit. Cénál. Regény. Brassó (1924). 4-r. 31 l. Brassói Lapok kiadása és nyom. (Népszerű Regények 6. sz.)

Ádám Ferencz. Az élet egy görbe vonal. Humoros írások. (Nagykároly, 1924.), k. 8-r. 56 l. Kölcsey kny. rt.

Bach Gyula. Mozi. Filmregény. Temesvár, 1922., k. 8-r. 118 l. Hunyadi kny.

Balázs Béla. Isten tenyerén. Regény. Cluj-Kolozsvár, 1921. 8-r. 213 l. Lapkiadó rt. kiadása és nyom.

Balázs Ferencz. Mesefolyam. Satu-Mare, 1922. 8-r. 190 l. Cim-bora kiadása. Szabadsajtó rt. (Cim-bora Könyvtár 3. sz.)

Balogh Endre. Hajótöröttek. Kis regények. Cluj-Kolozsvár, 1922. 8-r. 139 l. Minerva rt. kiadása és nyomása.

Bárdos Jenő. Ilyenek vagytok! Regény. Nagyvárad, 1920. 8-r. 114 l. A „Tavaszi” rt. kiadása.

Benedek Elek. A „nadselü” gondolatok első sorozata. Elmeséli: — A gyermeklelkek örömeire, a gyermekszobák díszére készült e könyv és elkészült az Ur 1922-ik esztendejének karácsonyán. Satu-Mare-Szatmár, 1922. 4-r. 26 l. Szabadsajtó kny. rt.

Bérczy Lajos. Iboylka. Kis regény, Arad, 1922. 8-r. 64 l. Főbusz kiadás. (Erdélyi Könyvtár 7. sz.)

Berde Mária. Novellái. (A tükör. Szegény kicsi Julia. Borzhistória.) Marosvásárhely, 1920. 8-r. 95 l. Kosmos kny.

Berde Mária. Rina kincse. Timisoara-Temesvár (1923). 8-r. 118 l. Pán-kiadás. (Pán Könyvtár 18. sz.)

Berde Mária. Vizen hold. Cluj-Kolozsvár, 1924. 8-r. 58 l. Haladás kiadása. Lapkiadó rt. kny.

***Berde Mária.** Haláltánc. Regény. Budapest (1924). 8-r. 262 l. Athenaeum rt. kiadása.

Biró László. Mária. Kis regé-

nyek, novellák. (Nagyvárad), 1920. 8-r. 206 l. Nagyvárad Napló kny. rt.

Biró László. Börtön. Regény. Nagyvárad, 1921. 8-r. 54 l. Nagyvárad Napló kny. rt.

Bontó János. Ünnepi hangok. 1. füzet. Nagybánya (é. n.). 8-r. 20 l. Hermes kny.

Bontó János. Magamról és másokról. Mesék, elbeszélések és egyéb írások. Baia-Mare (é. n.). 8-r. 16 l. Hermes kny. (Ünnepi Hangok I. f.)

Bontó János. Sok az aratnivaló, de az arató kevés. Baia-Mare (é. n.) 8-r. 23 l. Hermes kny. (Ünnepi Hangok II. f.)

Bontó János. A szüret napjai. Baia-Mare (é. n.). 8 r. 23 l. Hermes kny. (Ünnepi Hangok III. f.)

Bontó János. Az új élet küszöbén. Baia-Mare, 1924. 8-r. 15 lap. Dacia kny. (Ünnepi Hangok V. f.)

Bontó János. Egy bölcsekedő agyagember (Az új Gólem). Szatirikus regény. Baia-Mare 1924. 8-r. 17 l. Dacia kny.

Brázay Emil. Lóri, a vörös méreg. Novellák. Timisoara, 1920. 8-r. 50 l. Pán-kiadás. (Pán Könyvtár 2. sz.)

Brázay Emil. Sørensen Dóra, a szeretőm. Novellák. Rajzok. Timisoara, 1920. 8-r. 64 l. (6-ik kiadás). Pán-kiadás. (Pán Könyvtár 5. sz.)

Brázay Emil. Szerző! Novellák, történetek. Timisoara (é. n.) 8-r. 48 lap. Pán-kiadás. (Pán Könyvtár 11. sz.)

Csermely Gyula. A beszélő erekye. Regény. Nagyvárad, 1921. 8-r. 141 l. Pásztor Ede kiadása.

Csermely Gyula. Bakunin professor könyve. Regény öt részben. (Brassó) 1923. 8-r. 353 l. Brassói Lapok kiadása és nyomása.

Csermely Gyula. A mantovai

jóslat. Regény. II-ik kiadás. Brassó, 1924. 8-r. 180 l. Brassói Lapok kiadása és nyom.

Csermely Gyula. Negyvenegy és tizenkilenc. Regényes történet. Brassó, (1924). 4-r. 32 l. Brassói Lapok kiadása és nyom. (Népszerű Regények 3. sz.)

Cziffra Géza. Julia első násza. Arad, 1920. 8-r. 32 l. Gellért Gyula kiadása. Corvin kny. Lányi és Pichler. (Modern Könyvek)

Cziffra Géza. Fehér falu. Regény. Arad, 1922. 8-r. 58 l. Főbusz kiadás. (Erdélyi Könyvtár 10. sz.)

Déry Tibor. A Kriska. Regény. Arad, 1924, 8-r. 74 l. Agronomul kny.

Dienes Jenő (Ikafalvi). Magduska meséskönyve. Kézdivásárhely, 1921. 8 r. 159 l. 2-ik kiadás. Kézdivásárhelyi Kny. R.-t. kiadása és ny.

Dr. I. Dienes Jenő. Nagyenyedi diákélet a XIX. század végén. Emlékezések a Bethlen-kollégiumi diákszokásokra. Cluj-Kolozsvár, 1924. 8-r. 197 l. Minerva R. T. kiadása és nyom.

Engelberg Dezső. Panaszok könyve. Targul-Mures-Marosvásárhely, 1920. 8 r. 80 l. Kosmos R. T. (Új Könyvtár 21—26. sz.)

* **Erdélyi Lelke.** Gyűjtemény élő erdélyi novellisták műveiből. Összeállította és előszóval ellátta: Kristóf György. Berlin, 1924. 8-r. 148 l. Ludwig Voggenreiter-Verlag Magyar Osztály.

Erdélyi írók vers- és novella gyűjteménye. Összeállították: Kőváry Béla és Molnár Sándor. Petroseni, 1923. 8-r. 52 l. Globus kny. (Erdélyi Írások Könyvtára 1. sz.)

Özv. Éltés Jakabné. A másodvirágzás termékei. Mercurea Ciuc (Csikszereda) 1924. 8-r. 16 l. Szvoboda Miklós kny.

- Farkas Antal.** A papkisasszony. Regény. Arad, 1922. 8-r. 137 l. Forum R. T. kiadása. (Erdélyi Könyvtár I. évf. 3. k.)
- Fehér Olga** Novellái. Timisoara, 1920. 8-r. 64 l. Moravetz Testvérek.
- Fekete Tivadar.** Genovéva hercegnő bőre. Timisoara-Temesvár, (1923.) 8-r. 62 l. Pán kiadás. (Pán Könyvtár 16. sz.)
- Fémes László.** Regény-figurák. Nagyvárad, 1919. 8-r. 53 l. „Magyar Szó” kiadása.
- Forró Pál.** Szerelem. Timisoara, (é. n.) 8-r. 36 l. Pán-kiadás. (Pán Könyvtár 14. sz.)
- Forró Pál.** Halkuló vágyak. Regény. Brassó, (1924.) 4-r. 32 l. Brassói Lapok kiadása és nyom. (Népszerű Regények 5. sz.)
- Gara Ákos.** Kabaré. Cluj-Kolozsvár, 1920. 8-r. 31 l. Kiadja: „Ha-ha-ha” Vidám könyvek kiadóvállalata. „Uj Világ” könyvny. (Ha-ha-ha vidám könyvek. Szerk. Gyil. 2. sz.)
- Gál Ottó.** Primadonna. Kis regény. Arad, 1922. 8-r. 96 l. Főbusz kiadás. (Erdélyi Könyvtár 8. sz.)
- Giszkalay János.** Támár. Cluj, 1924. 8-r. 168 l. Kadima R. T. kiadása és nyom.
- Gyallay Domokos.** Ősi rögön. Elbeszélések. Cluj-Kolozsvár, 1921. 8-r. 112 l. Minerva R. T. kiadása és nyom.
- Gyallay Domokos.** Mindenre sor kerül. Kolozsvár, 1924., k. 8-r. 18 l. „Az Út” kiadása. Minerva R. T. (Ünnepnapok I. sor. 5. sz.)
- * **Gyallay Domokos.** Föld népe. Elbeszélések. Berlin, 1924. 8-r. 81 l. Ludwig Voggenreiter-Verlag Magyar Osztály.
- Gyarmati Ferenc.** Muzsika. Apró írások az életről, az emlékekről, az őszről, az elmulásról. Déva, 1923., k. 8-r. 64 l. Hirsch Adolf-kny.
- Gyóri Illés István.** Samu te csalsz! és egyéb komédiák. Cluj-Kolozsvár, 1920. 8-r. 31 l. Kiadja: „Ha-ha-ha” vidám könyvek kiadóvállalata. „Uj Világ” kny. (Ha-ha-ha! Vidám Könyvek. Szerk. Gyil. 1. sz.)
- Hajnal László.** Kócos. Cluj-Kolozsvár 1921. 8 r. 119 l. „Radió” kiadás. „Cultura” kny.
- Hamvai Sándor.** A szent hazugság. Regény. Brassó, (1924.) 8-r. 137 l. Brassói Lapok kiadása és nyom.
- Ifj. Hehs Aladár és H. Fodor Böske.** Vágyak. Arad, (é. n.,) k. 8-r. 47 l. Grafica kny. (Népkönyvtár. Apró regények, riportok, elbeszélések, novellák, versek. 1. sz.)
- Históriás Könyvecske.** (Elbeszélések.) Összeállította: Dr. György Lajos. Cluj-Kolozsvár, 1924. 8-r. 103 l. Minerva R. T. kiadása és nyom. (A „Magyar Nép” Könyvtára. Szerk. Gyallay Domokos. 2. sz.)
- Hoffmann Ödön.** Huszezeréves álom. Elbeszélések. (Kolozsvár, 1923.) 8-r. 209 l. Sfinx-kiadás.
- Hollstein Mária.** Katóka utazása és egyéb mesék. (Kolozsvár, é. n.) 8-r. 42 l. A Szociális Miszsió Társulat kiadása. Minerva R. T.
- Horkay Elemér.** Talmida. Írás Nagyváradról. Nagyvárad, (é. n.) 8-r. 62 l. Béres Károly kny.
- T. Imets Béla.** Havasalji csokrosrózsa. Kis regény. Gheorgheni-Gyergyószentmiklós, 1923. 8-r. 120 l. Az író kiadása.
- Indig Ottó.** Papirkosár. Cluj-Kolozsvár, 1922. 8-r. 81 l. Minerva R. T. kiadása és nyom.
- Jantsovits Jenő.** Három csók. Regény. (Nagyvárad) 1920. 8-r. 118 l. Nagyváradai Napló kny. R. T.

Jávor Béla. Három leány. Kis regény. Brassó, (1924.) 4-r. 32 l. Brassói Lapok kiadása és nyom. (Népszerű Regények 7. sz.)

Jávor Béla. Krizantém. Regény. Kolozsvár, 1924., k. 8-r. 143 l. Haladás kiadása. Concordia kny.

Jókai Mór. Bokréta a legnagyobb magyar elbeszélő Jókai Mór műveiből. Összeállította: Dr. Kristóf György. Cluj-Kolozsvár, 1924., k. 8-r. 111 l. Minerva R. T. (A „Magyar Nép” Könyvtára. Szerk. Gyallay Domokos. 7. sz.)

Kertész Mihály. Futurex. Kis regény. Arad, 1922. 8-r. 63 l. Főbusz-kiadás. (Erdélyi Könyvtár 6. sz.)

Kiss Ida. Shami. Regény. Babits Mihály előszavával. Nagyvárad, 1922. 8-r. 216 l. Nagyváradai Napló kny. R. T.

Kaczér Illés. Jancsi. Egy kis fiu tüsszentései, szuszogásai, bögései és röhögései, valamint a hihetlennel határos egyéb csinytevései félnapos korától azon izgalmas pillanatig, hogy az anyja összecsapja a kezét — szent Isten, ez a kölyök már kinötte az első gyerekcipőjét. (Brassó) 1922. 8-r. 179 l. Grünfeld V. és Társai kny.

Kaczér Illés. A vak ember tükre. Novellák. Cluj-Kolozsvár, 1923. 8-r. 125 l. Lapkiadó R. T. kiadása és nyom.

Kertész Mihály. Senki Tamás története. Gyermekregény és még egyéb mesék. Satu-Mare, 1922. 8-r. 128 l. Cimbora kiadása. Szabadsajtó R. T. (Cimbora Könyvtár 1. sz.)

Kertész Mihály. Szökés a tekőnben. Két kicsapott diák kalandjai a Tiszán. Satu-Mare, 1923. 8-r. 192 l. Cimbora kiadása. Szabadsajtó R. T.

Kiss Gyula. Sztrájkol a halál. Regény. Marosvásárhely, 1919. 8-r. 109 l. Márványi és Tsa. kiadása. (Új Könyvtár 1—4. sz.)

Kovács Dezső. Apostolok és csavargók. Elbeszélések. Cluj-Kolozsvár, 1924. 8-r. 126 l. Minerva rt. kiadása és nyom.

Kovács Dezső. Ballag már a vén diák. Cluj-Kolozsvár, 1924., k. 8-r. 53 l. Az Ifju Erdély kiadása. Minerva rt. (A Ludwig Voggeneiter Verlag Magyar Osztályának tulajdona.)

Krudy Gyula. A nővadász. Regény. Arad, 1922. 8-r. 139 l. Forum rt. kiadása (Erdélyi Könyvtár I. évf. 2. sz.)

Lakatos László. Egy válópör története. (Egy leány naplója.) Brassó, (1924). 4-r. 36 l. Brassói Lapok kiadása és nyom. (Népszerű Regények 2. sz.)

Ligeti Ernő. Asszony. Novellák. Târgul-Mures-Marosvásárhely, 1920. 8-r. 100 l. Kosmos rt. (Új Könyvtár 25—28. sz.)

Ligeti Ernő. Belvedere. Cluj-Kolozsvár, 1921., k. 8-r. 113 l. Lapkiadó rt. kiadása és nyom.

Mael Ferenc. Putifárné. Regény. Targu-Mures-Marosvásárhely, 1924. 8-r. 98 l. Bolyai kny. rt.

Magyar Könyvek. Kiváló íróink válogatott novellái, tárcái, versei, tudományos és társadalmi cikkei. Nagybánya, 1921. 8-r. 44 l. „Hermes” kny. kiadása és nyom. I. k. 1. f.

Magyar Lakodalom. (Vöfélykönyv.) Összeállította: Dr. Csúry Bálint. Cluj-Kolozsvár, 1924. 8-r. 58 l. Minerva rt. („Magyar Nép” könyvtára. Szerk. Gyallay Domokos, 3. sz.)

Makkai Sándor. Élet fejedelme. Elbeszélések. Cluj-Kolozsvár, 1924. 8-r. 131 l. „Az Út” kiadása. Minerva rt.

Makkai Sándor. Az Eszter padja. Kolozsvár, 1924., k. 8-r. 17 l. „Az Út” kiadása. Minerva rt. (Ünnepnepok I. sor. 1. sz.)

Marót Sándor. Nincs halál. (Elbeszélések és egy színdarab: »Egérfogó»). Oradea-Mare-Nagyvárad, 1924. 8-r. 104 l. Sonnenfeld A. R.-t.

Metz István. Blanka. Novellák. Târgul-Mures 1920. 8-r. 77 l. Márványi és Tsa kiadása. (Új Könyvtár 5—8. sz.)

Molnár Margit (Tárainé.) A Maharadzsza gyűrűje. Regény. Cluj-Kolozsvár, 1921. 8-r. 85 l. Friedmann „Az Est” könyvkereskedés kiadása.

Molnár Sándor—Evien Eugen. Erdélyi könyv. Petroseni, 1923. 8-r. 52 l. Tip. Centrului S. V. R.

Monoky Sándor. Tündérmese. Satu-Mare-Szatmár, 1922., k. 8-r. 110 l. „Cimbora” kiadása. Szabadsajtó rt. (Cimbora Könyvtár 2. sz.)

Morvay Zoltán. Októberi fellegek. Regény. Targul-Mures-Marosvásárhely, 1920. 8-r. 238 l. Révész Béla kiadása.

Nagy Dániel. Novellák. Arad, (1922.,) k. 8-r. 95 l. Főbusz kiadás. Réthy L. és Fia Utódai kny.

Nagy Dániel. Piros frakk. Regény. Arad, 1922., k. 8-r. 128 l. Forum rt. kiadása. Tip. M. Szücs. (Erdélyi Könyvtár. I. évf. 1. k.)

Nagy Dániel. Árvák. Regény. Arad, (1924.) 8-r. 254 l. Génius könyvkiadó. Réthy Utódai kny.

Nyirő József. Jézusfaragó ember. (Kolozsvár.) 1924. 8-r. 165 l. Minerva rt.

Olajos Domokos. Magyar írók kincsháza. Cluj-Kolozsvár, 1920. 8-r. 208 l.

Osvát Kálmán. Levelek a fiához. Főúr! (Marosvásárhely, 1923.) 8-r. 96 l. Révész Béla kiadása.

Osvát Kálmán. Románia fedezése. Élmények és reflexiók 1923. Cluj-Kolozsvár, 1923. 8-r. 58 l. Lapkiadó rt.

Ötvös Béla. Krónikák könyve. Nagyvárad, 1920. 8-r. 191 l. Nagyvárad Napló kny. rt.

Pap József. Első könyv. Kolozsvár, 1924. 8-r. 115 l. Haladás B. T. kiadása. Minerva rt.

Pálur István. Diákkori emlékek. Arad, 1923., k. 8-r. 16 l. Rec-lam kny.

Pálur István. Karcolat a nőkről. (Arad, 1924.) 16-r. 14 l. (Rec-lam kny.)

Pásztor Árpád. És végzetét senki sem kerülheti el. Mozgófénykép fantázia. Brassó, (1924.) 4-r. 32 l. Brassói Lapok kiadása és nyom. (Népszerű Regények 4. sz.)

Petelei István. Egy asszonyért. Regény. Cluj-Kolozsvár, 1924. 8-r. 98 l. Haladás kiadása. Minerva rt.

Ifj. Radó Antal. Amoroso. Hét éjszaka. Nagyvárad, 1919. 4-r. 135 l. Bibliotheca Varadiensis. Sonnenfeld rt.

Ráskai Ferenc. Dunai éjszakák. Regény. (Brassó,) 1923.8-r. 185 l. Brassói Lapok kiadása és nyom.

Reicher Endre. Regulus. Kis regény. Arad, (1921.) 8-r. 95 l. Főbusz kiadás. (Erdélyi Könyvtár 9. sz.)

Rudnyánszky Endre. A nagy láma. Regény. Arad, (1922.) 8-r. 57 l. Főbusz kiadás. Réthy Lipót és Fia utódai kny.

- ***Sz. Rusz Rózsika.** Netta beszélte... Novellák. Budapest, 1921. 8-r. 152 l. Légrády Testvérek kiadása.
- Sas László.** Isten lábánál. Cluj, (1923.) 8-r. 96 l. Kadima rt. kiadása és nyom.
- Sas László.** Vivianna. Regény. Cluj, 1924., k. 8-r. 124 l. Helicon kiadás. (Orchidea Könyvek)
- Sárosy Károly.** Erős akarat. Elbeszélések. Székelyudvarhely 1921. 8-r. 101 l. Könyvnyomda rt.
- Schimek Magda.** Anna Mária. Regény. Arad. 1922. 8-r. 112 l. Forum rt kiadása. (Erdélyi Könyvtár I. évf. 4. köt.)
- Serényi József.** Mimóza. Novellák. Arad, 1923. 8-r. 59 l. Aradi Hirlap kiadása és nyom.
- Sipos Domokos.** Istenem, hol vagy? Novellák. Cluj-Kolozsvár, 1922. 8-r. 152 l. „Kaláka” kiadása. Erzsébet könyvnyomda rt. Dicsőszentmárton.
- Szabó Imre.** Zsidócskák. Cluj-Kolozsvár, 1921., k. 8-r. 81 l. Radio kiadása.
- Szabó Imre.** Hulló csillag. Kis regény. Cluj-Kolozsvár, 1922. 8-r. Kadima rt. kiadása és nyom.
- Szabó Imre.** Szent Eliz. Egy modern leány regénye. Cluj, 1923., k. 8-r. 128 l. Kadima rt. kiadása és nyom.
- Szabó Imre.** A piros zubbony. Egy színésznő karrierje. Tábori Jenő és Guncser Nándor rajzaival. (Kolozsvár,) 1924., k. 8-r. 95 l. Globus kiadás.
- Szántó György.** Sebastianus utja elvégeztetett. Regény. Arad, 1924 8-r. 301 l. Reclam kny.
- Szántó György.** A kék lovas. (Novellák és versek.) 125 l. Genius kiadása. Arad, 1924., k. 8-r. Corvin kny.
- Szederkényi Anna.** Lázadó szív. (Regény.) Brassó, 1924. 8-r. 215 l. Brassói Lapok kiadása és nyom.
- Szenkovits Elek.** Grófok és inasok. Regény. Tg. Mures-M. Vársárhely, 1923. 8-r. 255 l. Carmen könyvny.
- Szentimrei Jenő.** Mikroszkóp. Cluj-Kolozsvár, 1922. 8-r. 93 l. Lapkiadó rt.
- Szini Gyula.** A bűbájos. Brassó, (1924.) 4-r. 43 l. Brassói Lapok kiadása és nyom. (Népszerű Regények 1. sz.)
- Szondy György.** Börme. Egy diák-lovagrend története. Satu-Mare-Szatmár, 1923. 8-r. 169 l. Szabadsajtó rt.
- Tabéry Géza.** Kolozsvári bál. Salonta-Mare-Nagyszalonta, 1923., k. 8-r. 79 l. Székely kny.
- Timár Sándor.** Levelek hugomhoz. Brassó, 1923. 8-r. 77 l. Az Erdélyi Tudósító kiadása. Erzsébet könyvny. rt. Dicsőszentmárton. (Erdélyi Tudósító Könyvtára I.)
- Titánok.** Fialat írók írásai Brázay Emil előszavával. Pán-bizomány. Timisoara, 1921. 8-r. 31 l. Gutenberg kny.
- Tizenegy Fialat Erdélyi Író.** Versek. Elbeszélések. Tanulmányok. Erdélyi művészek rajzaival. Cluj-Kolozsvár, 1923. 8-r. 167 l. Mínera rt.
- Vajda Béla.** Az istenasszony. Két novella. Gheorgheni-Gyergyó-szentmiklós, 1924, k. 8-r. 101 l. Sándory kny. kiadása és nyom.
- Várhelyi Sándor.** A hófogó és más elbeszélések. Timisoara, 1921. 8-r. 163 l. Hunyadi kny.

A Pásztortűz, Magyar Népet és Erdélyi Irodalmi Szemlét

olvasni magyar kötelesség.

Kiadóhivatal: Cluj—Kolozsvár Str. Baron L. Pop (v. Brassai-u.) 5.

KOLOZSVÁRI TAKARÉKPÉNZTÁR ÉS HITELBANK R.-T.

Cluj—Kolozsvár, Piața Unirii 7.

Saját tőkéli 48 millió Lei.

Fiókjai: Dés, Dicsőszentmárton, Gyulafehérvár és Marosvásárhely. Affiliált intézetei: Torda-Aranyos Varmegyei Takarékpénztár R.-T. Torda, Udvarhelymegyei Takarékpénztár R.-T. Székelyudvarhely, Alsófehérvármegyei Gazdasági Bank és Takarékpénztár Részvénytársaság Nagyenyed.

Áruraktárai a vasut mellett. — Betéteket elfogad, váltókat leszámítól, bel- és külföldi átutalásokat teljesít. — **Safe deposit!** — Mindenféle bankszerű ügyleteket előnyösen végez. Engedélyezett devizahely.

A MAGYAR NÉP

Erdély
legjobb és legelterjedtebb
képes néplapja.
Hetilap.

15.000 példányban jelenik meg.

Előfizetési ára:

Belföldön

Egész évre — 100 L.
Félévre — — 50 „
Negyedévre — 30 „

Külföldön

Egész évre — 240 L.
Félévre — — 120 „
Negyedévre — 75 „

KIADÓHIVATAL:

Cluj-Kvár, Str. Baron L Pop 5.

Kérjen mutatványszámot!

A PÁSZTORTŰZ

Erdély legjobb szépirodalmi lapja

Előfizetési árai:

Belföldön: Külföldön:
Egész évre 350 L. Egész évre 500 L.
Félévre — 180 L. Félévre — 250 L.
Negyedévre 100 L. Negyedévre 150 L.

Kiadóhivatal: Cluj, Baron L Pop 5.

Kérjen mutatványszámot!

Az Erdélyi Irodalmi Szemle

Legtartalmasabb
Tudományos Havi Folyóirat

Előfizetési árai:

Belföldön: Külföldön:
Egész évre 250 L. Egész évre 300 L.
Félévre 130 L. Félévre — 160 L.
Negyedévre 75 L. Negyedévre 100 L.
Kiadóhivatal Cluj, Str Baron L Pop 5

Kérjen mutatványszámot!

A MINERVA

könyvkereskedésének hirei.

Új könyvek:

I. Szépirodalom.

a) Versek, művek.

Arany János: Toldi (Magyarázatokkal ellátta Dr. Kiss Ernő — — — — —)	20'—
Áprily Lajos: Falusi elégia II. kiadás — — — — —	40'—
Olosz Lajos: Gladiátor arc — — — — —	50'—
Pap József: Kiáltás a barátért — — — — —	60'—
Reményik Sándor: Vadvizek zúgása (elfogyott) — — — — —	40'—
Szabolcska Mihály: Esmények — álmok — — — — —	40'—
Tompai László: Erdély hegyei között — — — — —	30'—

b) Novellák, regények.

Balogh Endre: Hajótöröttek (Kis regények) — — — — —	60'—
Berde Mária: Vizen hold — — — — —	30'—
Biró Vencel: Erdély követői a portán — — — — —	60'—
Dienes Jenő: Nagyenyedi diákélet — — — — —	80'—
Gulácsy Irén (Pálffy-né) Förfeteg (regény) — — — — —	120'—
Gyallay Domokos: Ősi rögön — — — — —	80'—
Imets Béla: Havasalji csokros rózsa — — — — —	50'—
Kováts Dezső: Apostolok és csavargók — — — — —	50'—
Lovassy Andor: A bihariak — — — — —	40'—
S. Nagy László: Jókai novellák — — — — —	40'—
Nyirő József: Jézusfaragó ember (novellák) — — — — —	90'—
Pap József: Első könyv (novellák) — — — — —	70'—
Petelei István: Elbeszélések I—II. — — — — —	80'—
Petelei István: Egy asszonyért — — — — —	40'—

II. Tudományos- és szakirodalom.

Dr. Balogh Ernő: Geológia — — — — —	40'—
Dr. Bartók György: Az erkölcsi érték filozófiája — — — — —	40'—
Az akaratszabadság problémája	50'—
Dr. Bálint Gábor: A honfoglalás revíziója — — — — —	120'—
Dr. Borbély István: A magyar irodalom története 1825-ig — — — — —	160'—

Nyomatott a Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt. nyomdájában
Cluj—Kolozsvárt, Str. Baron L. Pop No. 5.

Kiadásért felel: PETRES KÁLMÁN kiadóhivatali igazgató.